

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

AGUSTOS 1969

SAYI 62

TÜRLON

Türk Nylon 6 ipliği

—SİFAŞ

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI

A. Ş.

MERKEZİ : Bursa — Sanayi Bölgesi

Telefon: 33 12 — 26 44

BÜRO : Bursa — Atatürk Caddesi, Ticaret Bankası, İş Han Kat 1
Tlf: 44 89

BÜRO : İstanbul — Unkapanı Atatürk Bulvarı, Manifaturacılar
Çarşısı No. 3501 — 3502 **Telefon:** 22 35 73 — 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	500.— TL.
İç sahife	400.— TL.
Arka kapak içi	500.— TL.
Arka kapak	750.— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İçtimai ve Siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.
K. ATATÜRK

C İ L T : IX

S A Y I : 62

A Ğ U S T O S 1969

F l a t ı : 2.5 T.L.

Yıllık: 30-6 Aylık: 15 TL.

YAZI HEYETİ :
İSTANBUL

ŞEMSEDDİN GÜLER
GÜNGÖR ADAK
MİTHAT BATUR
FARUK ÇEHRELİ
RAGİB EKŞİOĞLU
ZEKİ ERGİNSU
ESİN KUYULULU
MECİT PİRHASOĞLU
REŞAD UMUR
YALÇIN SARI
ORHAN SOFUOĞLU
ATALAY ŞAHİNOĞLU
RIDVAN YÜKSELEN

ANKARA

OKTAY EMED
İ. TANER BERKÜN
ORHAN BULDAÇ
FAHRETTİN TUNÇÖZ
YAŞAR YAŞER

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Yazı İşleri Müdürü : NİHAT BATUR

İdare Müdürü : FARUK ÇEHRELİ

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

İ Ç İ N D E K İ L E R

2. Derginin Sesi ***
3. Ekonomik Durum Eyüp KARADAYI
5. Ayın Ekonomik Olayları Faruk ÇEHRELİ
10. Devir Muameleleri Orhan SOFUOĞLU
13. Yabancı Sermaye Akımının Nedenleri Orhan BULDAÇ
17. Bulgar Ekonomisi Dr. Nazif KUYUCUKLU
20. Elektronik Sanayii ve Biz Nurettin ÖZŞİMŞEK
22. Gümrük Vergileri Tarifi ve Gelişimi Nilüfer YAZAL
36. Sınai Üretimi Artıyor ***

Derginin Sesi !...

Sevgili ve Değerli Okuyucularımız,

Belki, Cemiyetlerin hayatların da altı yılın uzun bir zaman olmadığı söylenebilir!... Keza, neşir organları içinde aynı düşüncenin önemi olabilir. Fakat, bizim gibi amatör gayelerle çıkıp milli ekonomi üzerinde etkili olmak amacını güden cildi, bitaraf neşir organları için bu zaman hiç kısa sayılmamalıdır. Tıpkı, bir insan hayatında ki 6 yıl gibi çok kıymetli bir zaman neşir hayatında yaşıyan dergimiz daha etkili olmak amacıyla tekrar sizleri yardıma davet ediyor; ve düşüncesinin gerçekleşmesi için şu suallerin acele cevabını bekliyoruz

- 1 — Dergimizden istifade edebiliyor musunuz?
 - 2 — Dergimiz İktisadi, Mali ve Sosyal konuları Resmi ve Özel Sektörün görüşlerine uygun olarak işletilebilmekte midir?
 - 3 — Dergimiz yazarları hakkında düşünceleriniz nedir?
 - 4 — Ayın Ekonomik olayları sayfeleri sizin için faydalı oluyor mu?
 - 5 — Bu güne kadar neşredilen konular dışında hangi konularda yazıların dergimizde yer almasını istersiniz.
 - 6 — Röportajlara ve müesseselerinizin tanıtımına dergimizde yer vermeye devam edelim mi?
 - 7 — Dergimiz elinize muntazam bir şekile de geçiyor mu?
 - 8 — Bu hususlara ilâve düşünce ve arzularınız varsa nelerdir?
- Biz yöneticilere gelecek cevaplarınız Dergimize hepimizin arzuladığı bir havayı ve yönü kazandırmada büyük rol oynayacaktır.

Yakın ilgilerinizi bekler peşin teşekkürlerimizi sunarız.

Sevgi ve Saygılarımızla
İKTİSAT DERGİSİ

Ekonomik Durum

Ortak Pazar'ın Geçiş Dönemine Geçerken...

Eyüp KARADAYI

Ortak Pazar Üyeliğimizin «**Hazırlık Dönemi**» 1 Ocak 1970 tarihinde sona ermektedir. Bu nedenle Türk Heyeti ile Ortak Pazar Delegasyonu tarafından, Geçiş Dönemi şartlarını tesbit edecek olan «**Katma Protokol Projesinin**» esaslarını hazırlama çalışmalarına Brüksel'de başlanmış bulunuyor.

Malûm olduğu üzere, Ortak Pazar'la Türkiye arasında Ankara'da imzalanan ortak üyelik andlaşması 12 Eylül 1963 tarihini taşımaktadır. Andlaşma memleketimiz için beş yıllık bir hazırlık dönemini ve beş yıl içinde hazırlıklarımızı tamamlıyamadığımız takdirde de bu dönemin on yıla kadar uzatılmasını öngermekteydi.

Bununla beraber, **Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu Ortaklık Konseyi**'nin 9 aralık 1968 tarihli toplantısında, hazırlık döneminin uzatılmasına lüzum görülmemiş, yukarıda sözü edilen 12 yıllık geçiş dönemi 22 yıla iblağ edilerek Katma Protokolun hazırlık çalışmalarına başlanmasına karar verilmiştir.

Olayların gelişmesinden anlaşılacağı üzere, ekonomimizin ortak Pazar üyeliğine inti-

bakı için üstleneceği mükellefiyetler ve buna paralel olarak Câmiadan sağlayacağı avantajlar, muhtemelen 1 Ocak 1970'den itibaren işlemeğe başlayacaktır.

Görünüşe göre ekonomimizin kısa bir süre sonra yakından karşılıklı etki alanına gireceği Ortak Pazar fenomeni neler getirecek, kalkınmamıza etkileri neler olacaktır?

Bu önemli sorunları tartabilmek için Ortak Pazarın mahiyetini ve Geçiş Dönemi protokolunda yer alacak haklarla vecibeleri hatırlamakta fayda vardır.

Bilindiği gibi, Avrupanın ekonomik ve politik birliğine doğru önemli bir adım olmak üzere B. Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında 25 Mart 1957'de imzalanan Roma Andlaşmasından sonra Ortak Pazar 1959'un Ocak ayından itibaren işlemeğe başlamıştır. İşte bu tarihten sonra üye ülkeler arasında müşterek bir tarım, sanayi, ticaret politikasının, işçi akımı, yerleşme serbestliği, hizmet ve ulaştırma işbirliğinin kademe kademe gerçekleştirildiğine tanık olmaktadır.

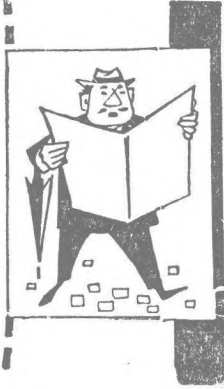
Hazırlanmakta olan Protokolda, 22 yıllık geçiş dönemi içinde kademeli olarak yer alacak temel ilkeler şunlardır

1. Türkiye ile Ortak Pazar arasında «gümrük birliği» kurulacaktır. Diğer bir ifade ile ithalatta ve ihracatta gümrük vergileri, miktar tahditleri kaldırılacak ve Topluluğa ait gümrük tarifesi kabul edilecektir.
2. Dış Ticaret mevzuatımız Topluluğunkine yaklaştırılacaktır. Anlaşmaya aykırı her türlü himaye tedbirleri yasaklanacaktır.
3. Tarım ürünleri ortaklık rejimine uyandırılacak,
4. İşçilerin serbest akımı, yerleşme ser-

bestliği, serbestçe hizmet edası konularında, iktisadî politikamız Ortak Pazarın iktisadî politikasına yaklaştırılacaktır.

5. Bunlardan başka ulaştırma, rekabet, vergileme, fiat istikrarı, konularında da karşılıklı muvazenenin temini ile ilgili tedbirler alınacaktır.

Kolayca anlaşılacağı üzere tüm ekonomimizi yakından etkileyecek yeni bir dönemin arifesine gelinmektedir. Bilhassa iç talebe ve çeşitli himaye tedbirlerine dayanan sanayi kesimimiz için, branşlara ve maddelere kadar inen kademeli ve hassas bir uygulama ile geçiş döneminin zorunlu sarsıntısı hafifletilebilir.

Ayın Ekonomik Olayları

Faruk ÇEHRELİ

FRANSA'DA DEVALÜASYON

Ağustos ayının en önemli ekonomik olayı hiç şüphe yok ki, büyük gizlilik içinde yürütülerek tatbik mevkiine konan Fransız frankının devalüe edilmesidir.

1928 yılından beri 13 defa kıymeti düşürülen Fransız frankı ancak DE GAULLE devrinde istikrara kavuşmuştur. De Gaulle iktidarda kalsaydı iktisadi sorunlar karşısında devalüasyona başvurmadan ekonomisini içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarıp kurtarmıyacağı düşünülebilir. Alman Markının kıymatının artırılması için yapılan gayretler semere vermeyince devalüasyona baş vurmak zarureti kendini daha kuvvetli olarak hissettirmişti.

Fransa Cumhur Başkanı Georges Pompidou devalüasyonu açıklayan demecinde şöyle demektedir.

«Göreve başladığım zamandan beri para meselesini en önemli ve acil mesele saydım. Mali durumumuzun çeşitli yönlerini dikkatle inceledikten sonra frank'ın paritesinde değişiklik yapılmasının gerekli olduğu kanaatine vardım.

Başbakan ve Maliye Bakanıda bu kanaatimi paylaşmaktadırlar. Yabancı piyasalarda önemli meblagda Frank değiştirildiğini müşahade etmemekteyiz.

Bu engeli herhangi bir tedbir almadan aşabileceğimizi iddia etmek ülkeye dayanılmaz fedakârlıklarla ve işsizliğe mal olacak sert bir devalüasyon siyasetini seçmek olacaktır.

Tek düşüncemiz 1968 yılı kasımında olduğu gibi süpekülâtif buhranın yanında dış baskıların etkisinde kalmadan serbestçe hareket etmek olmuştur. Bilindiği gibi bu buhran sırasında General De Gaulle Frankı devalüe etmeyi red etmişti.

Şimdi elimizdeki ihtiyatların durumu ve kredi imkânlarımız göz önünde bulundurulursa muhakkakki teknik bakımdan bu engeli aşacak durumdayız.

Amacımız süpekülasyon teşebbüslerini başarısızlığa uğratmaktır bunun içinde tam bir gizlilik içinde hareket etmekte ayrıca kararın açıklanması için tatil süresini bekledik.

Paramızın gözden geçirilmesi meselesini şimdilik hükümetin alacağı diğer islâhat tedbirlerinden ayırdık. Hükümetin alacağı diğer islâhat kararlarında dikkati çekecek nitekte olacaktır.»

Frankın devalüe edilmesinin palyatıf bir tedbir mahiyetinde kalmaması için bünyesel ve konjoktürel tedbirlerin alınması icab etmektedir. Bu meyanda konjoktürel tedbirlerin alınmasını derhal başladığını görmekteyiz.

İhracatçılar için uygulanan tercihli iskonti haddi kısa vadeler için % 5 den % 7, orta vadeler için % 3 den % 4 çıkarıldı.

15 eylül tarihine kadar bazı sanayi mülleriine uygulan serbestce fiyat tesbitine son verilerek fiyatlar donduruldu.

15 eylülde sonra fiyat kontrol ekipleri ile sıkı fiyat kontrolleri yapılacak.

Banka faiz hadlerinin yükseltilmesi düşünüyor.

Henüz erken olmasını binaen köklü tedbirlere başlanmadığını ve konjoktürel tedbirlerinde kifayetsiz olduğunu görmekteyiz. Ö-nümüzdeki günlerde yeni tedbirler alınacağı muhakkaktır. On milyon fransızın seyyahette bulunduğu düşünülürse bunların yurda dönüşü veya iş yerlerinde işe başlamaları halinde devalüasyona karşı reaksiyonda bulunmaları beklenmektedir.

Bilhassa işçilerin ücretlerin artırılması hususunda teşebbüste bulunacakları veya gervlere gidecekleri muhtemeldir.

FRANSIZ FRANGININ DEVALÜASYONU AET DEKİ TEPKİSİ

Dünya bankerlerini hayranlık içinde bırakan büyük bir gizlilik içinde saklanan ve geçen hafta sonu açıklanan Fransa'nın devalüasyon hareketi Ortak Pazarda bakt endişeler doğurmıştır.

1964 yılında yapılan bir anlaşmaya rağmen Fransa devalüasyon haberini üç hafta, sekiz kişi arasında saklamış ve hiç bir Ortak Pazar üyesine bildirmemiştir. Yetkililer Fransa'nın davranışını «ancak sınırlı bir para işbirliği yapılabileceği» şeklinde yorumlamışlardır. Oysa özellikle para alanında «Barre Plânı» diye anılan bir program uygulanmaktadır.

Bu konuları ve Frank devalüasyonunun Ortak Pazar ürün fiyatlarını ne şekilde etkileyeceğini görüşmek üzere «Ortak Pazar yürütme Komisyonu» ve Para Komiteleri» toplantıya çağırılmışlardır.

Komiteler toplantılarda, Ortak Pazar tarım ürünlerinin değerlendirilmesinde kullanılan birimin değiştirilip değiştirilmeyeceğini görüşeceklerdir. Hâlen para birimi bir dolar ve O. 88876 Ons altın'dır.

ALTI ÜLKENİN TEPKİSİ

Alman Hükümeti, Fransız Frangının devalüasyonundan en çok memnun olan ortaklardan biridir. Böylece kendi paraları üzerindeki baskının kalkacağını bildirmelerine rağmen bazı yabancı bankerler, Alman Mark'ın da er veya geç devalüe edileceğini ısrarla söylemektedirler.

İtalyan malî çevreleri haberi büyük bir şaşkınlıkla karşılar. Hazine Bakanlığı şu bildiriye yayınlamıştır: Geçen Kasım'da Bonn'da Ortak Pazar ülkeleri paralarının değerlerinin, Fransız devalüasyonu halinde dahi değiştirilmemesi kararlaştırılmıştı. Bu kararı tatbik edeceğiz.

Hollanda ve Lüksemburg, devalüasyondan etkilenmediklerini fakat Ortak Pazar ülkelere daha önceden haber verilmesi gereğinin unutulduğundan şikâyet etmişlerdir.

Belçika Maliye Bakanı, devalüasyonun kendilerine tesir etmeyeceğini ilân etmesine rağmen, Brüksel'de Belçika Frangının, Fransız Frangına olan bağlantısına değinilerek bu

paranın da kısa bir süre sonra devalüe edileceği söylentileri her geçen gün artmaktadır. Belçika Maliye Bakanı şunları söylemiştir: Yılın bu döneminde devalüasyon yapılmasından hayrete düştüm. Fransa'nın bu konuda ortaklarıyla danışmamasını esefle karşıladım.»

Yetkililer, Fransız Frangının bu değer düşürülme olayından sonra Ortak Pazar siyasetinde bazı değişikliklere gidileceği kanısı yayılmıştır. İlgililer merakla Fransanın alacağı yan tedbirleri beklemektedir.

ULUSLAR ARASI İZMİR FUARI AÇILDI

38. İzmir Enternasyonal Fuarı 20 Ağustos günü Ticaret Bakanı Ahmet Türkeli'nin konuşması ile açıldı.

Her yıl olduğu gib bu yılda Ticaret Bakanı Ahmet Türkeli Türkiye'nin iç ve dış ekonomik sorunlarını tüm olarak ele alan bir konuşma yaptı.

Fuara 41 yabancı ülkenin katıldığını ve 500 yerli firmanın iştirak ettiğini görmekteyiz. Ayrıca Avrupa Ekonomik Topluluğunda ayrı bir pavilyonla fuara iştirak etmiştir.

Geleneksel olarak Ticaret Bakanları tarafından fuarın açılışında ele alınan milli ekonomimizin önemli meseleleri ve gelişmesi için düşünülen tedbirleri dile getiren Sayın Ticaret Bakanı Ahmet Türkeli'nin konuşmasını özet olarak veriyoruz:

— Aziz milletimiz lâıyk olduğu ekonomik imkân ve daha müreffeh hayat seviyesine ulaştırmak genel ekonomi politikamızın ana gayesini teşkil etmektedir.

Milletçe sarfedilen gayretler, halkın ve özel sektörün ekonomiyi kattığı güç, diğer taraftan devletin kaynaklarından ayırdığı imkânlar, karma ekonomi tatbikatı içinde, kalkınmanın öngördüğü hedeflere ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Ayrıca, yurdumuz imkânlarının iyi ve yerinde kullanılmasında

gösterilen müşterek hassasiyet bu başarının önemli bir unsuru olmuştur.»

DENGELİ KALKINMADA FİAT İSTİKRARI :

Türkeli, dengeli kalkınmanın sağlanmasında fiyat istikrarı önemli bir unsurdur. İç piyasalardaki çok taraflı gelişmeyi sağlayabilmek için tüccar ve esnaf kuruluşlarının daha iyi teşkilatlanmasını sağlama konusunda da büyük mesafeler katedilmiştir. Tarımsal ihraç ürünlerinde fiyat ve emniyet istikrarının sağlanması mahsül fiyatlarında, anormal düşme ve yükselmelerin önlenmesi müstahsil emeğinin değerlendirilmesi bakımından destek alımları faydalı bir tatbikat olmaktadır.

Konuşmasına sür'atli kalkınma hamlesi içinde olan memleketlerin, cari ödemeler dengelerinin ve özellikle dış ticaret bilançolarının bir süre açık vermesi normal karşılanmalıdır, diye devam eden Ticaret Bakanı bu konuda da özetle şunları söylemiştir:

«Dış ticaret bilançomuzun dengeye ulaşmasında güçlenmiş bir özel sektör faaliyetinin büyük ve mühim rolüne inanıyoruz. 1962 yılının ilk dört ayında ihracat 1968 yılına nazaran 20 milyon bir gerileme göstermekte iken 1969 yılı Temmuz ayı sonunda 1968 yılı Temmuz ayına nispetle 17 milyonluk bir artış göstermiş bulunuyor. Bu artışta büyük payı olan Türk ihracatçısının gayretlerini huzurunuzda teşekkür ile anarken, Hükümetçe alınan ihracatı teşvik tedbirlerinin müspet tesirlerini de tespit etmiş olmaktadır.

İHRACATIN TEŞVİKİ :

Ticaret Bakanı Ahmet Türkeli ayrıca ihracatın teşviki konusunda şu tedbirlerin alındığını bildirmiştir.

1) İhracatta vergi iadesi şeklindeki tatbikat,

2) İhracatçıya vergi resim ve harçlar-
da tanınan istisnalar,

3) İhracatçıya müsait şartlarla kredi
imkânını arttırıcı tedbirler,

4) İhracatçıya ham madde yardımcı
madde ambalaj ve işletme malzemesi ihti-
yaçları için transfer önceliğini haiz döviz
tahsisleri,

5) Dış pazarda pazar araştırması yap-
cak müteşebbislere teşvik fonlarından kre-
di tefriki,

6) Nakliye imkânlarının geliştirmesi ile
ilgili tedbirler,

7) Dışarda iş alacak ve yurda döviz
getirecek müteşebbislere tanınan imkânlar,

8) Hayvan ürünlerinin ihracını geliştiri-
ci teşvik tedbirleri.

İTHALÂT VE KALKINMA PLÂNI HEDEFİNE UYGUN :

Konuşmasının son kısmında ithalâtın
programlı olduğunu söyleyen Ticaret Baka-
nı, «İthalâtın liberasyon sistemi dahilinde
yürütülmesine itina edilmektedir, demiş ve
özetle şöyle devam etmiştir:

«Bünye itibariyle ithalâtımız ortalama o-
larak yüzde 47,5 yatırım malları, yüzde 44,5
sanayi ham maddeleri ve yüzde 5 oranında
tüketim mallarından müteşekkildir. Bu duru-
mu itibariyle ithalâtımızın bünyesi, yatırımların
arttırılması ve sanayileşmemiz konu-
sundaki faaliyetlere uygun bulunmaktadır.

Liberasyon realizasyonlarında genellik-
le plân hedeflerine ulaşılmış ve hattâ bazı
yıllarda bu hedefler de aşılmış bulunmakta-
dır. Böylece, plân ilkelerine uygun şekilde
devamlı artış gösteren ithalâtımızda yüzde
42 oranında liberasyon tatbik edilmektedir.»

DÜNYA'DA EKONOMİ

A.E.T. de...

★ Önümüzdeki yıl Ortak Pazar ülkele-
rinin tümünde «Katma Değer Vergisi» yürür-
lüğe girmiş olacaktır. Katma Değer Vergisini
en son kabul edecek ülke olan Lüksemburg
yeni uygulamaya 1 Ocak 1970 de geçecektir.
Lüksemburg Parlamentosu vergi oranı olarak
yiyecek maddeleri ile zaruri ihtiyaçları karşı-
layan hizmetler için % 4, geri kalan mal ve
hizmetler için de % 8 nisbetini kabul etmiş-
tir. Bu oranlar bütün diğer Ortak Pazar ülke-
lerindeki oranlardan daha düşüktür. Örneğin
Belçika'da söz konusu oranlar % 6 ve % 18
olacaktır. Lüksemburg'da Katma Değer Ver-
gisinin uygulamasına geçilirken, diğer ülke-
lerde de yapıldığı gibi, geniş bir tanıtma
kampanyası açılacaktır.

★ Temmuz ayı ortasında Avrupa Eko-
nomik Topluluğu tarafından yayınlanan resmî
rapora göre, AET ülkelerinin dış ticaret den-
geleri kötüye gitmektedir. Nisan ayında ge-
çici bir düzelme gösteren durum yeniden bo-
zulmaya yüz tutmuştur. AET içindeki iç tale-
bin şiddetle yükselmesi ve diğer yandan
kapasitedeki bazı dar boğazların üretim artı-
şını engellemesi topluluğa dahil ülkelerin ma-
mul madde ithalâtını yükseltmiştir. Bunun
yanında ham madde ve yarı mamul ithalatı
da aynı şekilde yükselmektedir.

★ Son yıl içinde geçirdiği sosyal ve e-
konomik sıkıntılara rağmen Fransa'nın motor-
lu taşıt ihracatı önemli ölçüde yükselmiştir.
Aynı dönemde iç talep de büyük bir hızla
artmıştır. İç talebin artış nedeni, otomobiller
üzerine yüksek oranlı bir katma değer ver-
gisi konması korkusu olmuştur. 1968'de mo-
torlu taşıt ihracatı bir önceki yıla nisbetle
% 20'lik bir artış göstermiş ve kimyasal mad-
de ihracından sonra en önemli ihracat madde-
si niteliğini kazanmıştı. Motorlu taşıt ihraca-
tının önemli bir kısmı Avrupa ülkelerine ya-
pılmıştır. Fransa'nın Almanya'ya motorlu ta-
şıt ihracı 1967'ye oranla % 31, Hollanda'ya
olan ihracatı da % 139 artmıştır.

REESKONT HADLERİ...

★ Birçok Avrupa ülkesinden sonra Kanada da reeskont haddini % 8'e çıkartmıştır. Kanada Bankası Müdürünün yaptığı açıklamaya göre % 0,5 lik artışın yapılmasına (% 7,5 ten % 8'e) iki aktör sebep olmuştur. Birincisi dış ülkelerdeki oranların oldukça yükselmiş olması, ikincisi de dahildeki bank kredilerinin şiddeti gelişmesini hafifletme arzusu. Temmuz ayı sonunda Belçika'da da reeskont haddi % 1'lik bir artışla % 7'ye çıkartılmıştır. Sene başında % 5,5 olan oran 29 Mayıs'ta % 6'ya yükseltilmişti.

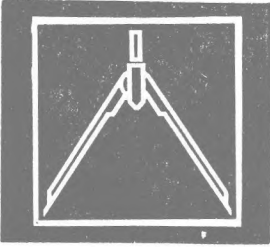
Temmuz ayı içinde İspanya da reeskont haddini % 4,5 ten % 5,5'e yükseltmiştir. İspanya Maliye Bakanlığının yaptığı açıklamaya göre bu artışın nedeni uluslararası piyasada görülen «pahallı para» eğilimine uyabilmektir. İspanyol reeskont haddi 27 Kasım 1967'de % 4'ten %4,5'e çıkartılmış ve bugüne kadar da

aynı seviyede kalmıştır.

Diğer taraftan Japon hükümeti ve iş çevreleri de Japonya'daki reeskont haddinin yükseltilmesi için görüşmeler yapmaktadırlar. Halen resmî oran sadece % 5,84'tür. Birçok bankacı bu oranın % 6,25'e, hatta % 6,5'e çıkartılması gerektiğini savunmaktadır.

İSPANYA'DA...

★ İspanya Turizm Bakanlığı yetkilileri tarafından yapılan bir resmî açıklamaya göre İspanya'ya bu yıl 20 milyon turist gelmesi beklenmektedir. Bu sayı geçen yıla ait rakamın 1 milyon üstündedir. 1969'un ilk altı ayında gelen turist sayısı 1968'in ilk altı ayına nisbetle % 13,4 daha yüksek olmuştur. 1969'un Haziran ayındaki turist sayısı ise geçen yılın aynı ayına nisbetle % 24,6'lık bir artış göstermiştir.

Toptan Piyasa Hareketlerinden: Devir Muameleleri

Orhan SOFUOĞLU

Toptan ticari faaliyet gösteren piyasalarda vadeli alınan malların (emteaların) fabrikaların toptan peşin satış fiyatlarının altında bir fiatla piyasaya arz edilmesi diye kısaca tarif edebileceğimiz «Devir muameleleri» son aylarda iyiden iyiye yaygın hale gelmiştir.

Ticari müesseselerin bu gibi muamelelere zorlayan sebepleri aşağıdaki şekilde gruplandırabiliriz.

1 — İmalâtla uğraşan müesseselerde mamullerin vadeli satılmasından dolayı peşin tediyeleleri karşılamak için elzem nakit temini nedeniyle;

2 — Peşin satılması halinde kâr nisbetinin düşük olması nedeniyle vadeli satılmasından dolayı elde biriken senedlerin nakde çekilmesi için;

3 — Ticaret mevzuları açık veya gizli bankerlik olan müesseselerde biriken senedlerin nakde tahvili için başvurulmaktadır.

Yukarıda üç grup halinde topladığımız devir muamelelerin zorluyucu halleri teker,

teker misallerle izahta fayda mütalaa etmekteyiz.

1. ci hal : Herhangi bir mamulün imalatıyla uğraşan ticari müessese veya fabrikalarda imal edilen emtea piyasada geniş çapta mevcutsa, bu mamulün peşin satış imkânı ortadan kalkmaktadır. Bu müesseseler ellerinde biriken mamüllerini piyasaya vadeli arz etmeğe başlamaktadırlar. Bu halde de o müessese dahilinde nakde olan ihtiyaç imalat ilerledikçe kendini daha fazla hissettirir. Bu durum karşısında nakit temini, vadeli satışlarda vadelerin uzun olması nedeniyle, eldeki senedler bankalarda iskonto ettirilemediklerinden bu gibi müesseseleri devir muamelelerine baş vurmağa zorlamaktadır.

Şöyleki: vadesi uzun ve vade farkı düşük olan emtealar vadeli satın alınıp piyasaya fabrikaların peşin toptan satış fiyatlarının altında bir fiatla arz ederek geçici olarak nakit ihtiyaçlarını gidermektedirler.

Bu gibi hallerde daha çok pamuklu manifaturaya baş vurulmaktadır. Ancak pamuklu manifaturasında desensiz olanları tercih olunmaktadır ki tapon elde kalmaz.

2. ci hal: Peşin satış imkânları olmaları na rağmen, peşin satılmaları halinde kâr nisbetinin düşüklüğü nedeniyle vadeli satış tercih ederek fazla kâr temin eden müesseseler ellerinde biriken senedleri bir an evvel nakde tahvil için (banka iskonto hadle rinin altında bir vade farkı ödemek kaydıyla) devir muamelelerine tevessül ederler.

Bu nevide piyasada bilhassa otomobil alım, satımı ve inşaat işleriyle meşgul olan kişi ve müesseseler misal olarak ele alınabilir. (Ancak bu misal seçilirken tüm oto alım satım müesseseleri veya tüm kat satıcıları devir muamelelerine baş vurur anlamı çıkarılmamalıdır.)

Vadeli satılan yukarıki tip menkul veya gayrimenkuller, peşin satışlarından çok fazla kâr temin etmektedirler. Bu vadeli satışlardan elde olunan senedleri nakde tahvil için devir muamelelerine başvururlar. Bu halde devir muamelesini yapan şahıs veya müesseselerin uğradıkları kayıp ilk gruptaki sebepten ötürü devir muamelesi yapan müesseselere nazaran daha hafiftir. İlkinde sermayeden zarar bahis mevzuu olmasına rağmen ikinci halde kârdan zarar meydana gelmektedir.

3. cü halde: Faaliyet mevzuları açık veya gizli bankerlik olan müesseseler; herhangi bir nedenle kendilerine sened iskonto ettirilmesinden mütevellî, elde ettikleri senedleri, faaliyetleri icabı nakde ihtiyaçları olacaklarından, nakde tahvil için ikinci grupta izaha çalıştığımız muameleye eş devir muamelesine tevessül ederler. Bu halde de kârdan zarar mevzu bahstir.

Yukarıda nedenlerin ve oluşlarını izaha çalıştığımız devir muameleleri piyasalarda müsbet ve menfi bazı tesirlere sebep olurlar.

Müsbet tesirler: 1 — Devir muamelesine mevzu olan emteaların toptan satış fiyatları fabrikaların aynı emteanın toptan satış fiyatının altında olmasını intaç ettirmektedir. Do-

layısıyla devir maumesinden emtea satın alan toptancıların satış fiyatları piyasada hissedilir derecede düşük oluyor. Kaldı ki toptan piyasasında fiatlardan 1 kuruşluk fark zamanında ve malın nevine göre gayet büyük fark olarak kabul olunur. Böyle olunca perakendeciye ve dolayısıyla nihai müstehlike daha ucuza intikal etmektedir.

2 — Piyasalar bu muamelelerle işba halinde olduğundan fabrikalar devir muamelelerine mevzu olan emteaların fiyatları üzerinde oynama yapamamaktadırlar.

3 — Devir muameleleri umumiyetle piyasanın işsiz zamanlarında daha çok baş vurulan bir hareket olduğundan durgun piyasaya canlılık getirmektedir. Dolayısıyla satış azlığından mütevellî emtealara karşı talebin azalması devir muameleleri dolayısıyla fiyatı düşük mala karşı talebi arttırmaktadır.

Talebin artışı peşin mübayaa nedeniyle atıl olan nakitlerin tedavülünü sağlamaktadır.

4 — Devir muameleleriyle uğraşan ticaret erbabının cirosu, düşük fiyatlarından mütevellî bir artış gösterir. Ucuz satışın ciroyu arttırdığı herkesce bilinen bir gerçektir.

Menfi tesirleri: 1 — Fabrikalarla doğrudan çalışan müesseselerde satış zorlukları doğurmaktadır. Zira aynı malları piyasalardan daha düşük fiyatlarla satın almak devir muamelelerinden dolayı kabil olmaktadır.

2 — Devir muamelesi yapan müessese ler ve şahıslar devirden dolayı yüklendikleri zararları diğer ticari faaliyetleri ile ifna etmiyorlarsa bilânçoları zararla kapamak ve iflâsa kadar sürüklenmek tehlikesiyle karşı karşıya kalıyorlar.

3 — İflâs eden müessese veya tacirlerle direk irtibatı olan diğer ticaret hanelerde de bir zarar meydana geliyor. Sari hastalıkların bir yerden diğer yerlere sirayeti gibi genişleme istidadını gösterir.

4 — Devir muamelesine konu olan emteanın mümasilleride düşük fiatlardan mütevellî satış tıkanıklığına uğramakta, bu nedenle stokların kabarmasına bilvesile vadeli satışa sebep olmaktadır. Vadeli satışlarda devir muamelelerine zemin hazırlamaktadır.

Netice olarak: devir muameleleri bu faaliyeti yapan ticaret erbabın uzun süre

devam edildiği müddetçe muhakkak zararı dokunan neticeler meydana getirmektedir. Kısa müddetler için yapılması halinde geçici olarak devir muamelesi yapan müessese nin nakdi ihtiyacını karşılayabilmektedir.

Devir muamelesinden kârlı çıkan peşin mübayaada bulunacak olan müesseselerin piyasa içinde serbest rekabet şartları altında rahatça kâr sağlayacak olanlarıdır.

III

Yabancı Sermaye Akımının Nedenleri

Orhan BULDAÇ

Gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ekonomiler doğru olan sermaye akımını doğuran nedenleri iki bölümde ele almak doğru olur kanısındayız. Yabancı sermaye, talep eden ülke ile sermaye arzeden ülke ve özel sermaye sahiplerini ilgilendiren bir konu olarak ele alındığında öncelikle geri kalmış ekonomilerin hangi nedenlerle yabancı sermaye talep ettiklerini sermaye sahiplerinin de gene hangi nedenlerle sermayelerini yabancı ülkelere transfer ettiklerini açıklamak gerekmektedir.

Ülkeler arası borçlanmalarda asıl etkenleri siyasi, ideolojik ve ekonomik olduğunu belirttikten sonra açıklamalarımızı daha çok özel yabancı sermayeye yöneltmek istiyoruz.

Yabancı sermaye talebinde bulunan az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarını gerçekleştirmeleri karşı karşıya bulundukları finansman sorununun çözümüne bağlı bulunmaktır. Az gelişmiş ülkelerle ilgili tanımlamalarda yer alan en önemli unsurlardan biri bu ülkelerde görülen kaynak ve tasarruf yeter-

sizliğidir. Öngörülen oranda bir kalkınma hızının gerçekleşmesi için yapılması gereken yatırım hacmi ile iç kaynaklardan sağlanan tasarruflar arasında sürekli olarak önemli açıklar olmakta, kalkınma hızından fedakârlık yapması güç olan bu ülkeler bu nedenle tasarruf açıklarını kapatacak «Dış Kaynak» talep etmektedirler.

Gene gelişmekte olan bir ekonominin karşılaştığı ve yabancı sermaye talebine neden olan bir diğer sorunda ithalat ve ihracat tutarları arasındaki farklardır. Az gelişmiş ülke ekonomileri yatırımları için gerekli yatırım malları ve sanayi hammaddelerini yurt içerisindeki tesis ve kaynaklardan sağlayacak güçte değildirler. Kalkınma hızının geliştirilmesinde büyük önemi olan sermaye mallarının temini ise büyük dövizlere ihtiyaç göstermektedir. İhracattan sağlanan döviz gelirlerinin azlığı buna karşılık kalkınmanın zorunlu kıldığı yoğun ithalatın gerektirdiği döviz ihtiyacı yabancı sermayeye olan talebi arttıran bir diğer önemli etkidir. Dış ticaret hadlerinin az gelişmiş ülkelerin başlıca satıcısı durumunda bulundukları iptidai

maddeler aleyhine gelişmesi bu ülkelerin döviz gelirlerini daha da sınırlamakta ve yabancı sermayeye olan ihtiyacı daha da artırmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde yabancı kaynaklara olan ihtiyacı artıran nedenler arasında az gelişmiş ülkelerde sürdürülen hatalı dış ticaret plânlamalarını tasarruf ve yatırım politikalarını da saymak gerekmektedir.

Yabancı kaynak ihtiyacını doğuran bir diğer neden olarak gelişmiş ekonomilerin büyük araştırmalarla geliştirdikleri teknolojiyi uygulamak zorunda kalmaları gösterilmektedir. Gelişmiş ekonomilerle gelişmemiş ekonomiler arasındaki mesafeyi gittikçe açan bu faktör, aynı zamanda az gelişmiş ülkeler için bir umut kaynağıdır. Teknolojik yenilikler için gelişmemiş ülkelerin araştırma yapmaları, keşfedilmiş tekniği yeniden keşfe çalışmaları yerine uygulanan bu teknolojileri satın alarak uygulamak arzusu dış kaynaklara olan ihtiyacı önemli ölçüde artırmaktadır.

Bu açıklamalarımızla gelişmekte olan ekonomilerin yabancı sermayeye olan ihtiyaçlarının nedenlerini kısa olarak ortaya koymuş bulunmaktayız. Bu sorunlar çözümleninceye kadar yabancı sermaye akımının durmayacağını kaydetmek zorundayız. Yukarıda sıralanan nedenler aynı zamanda yabancı kaynak tartaftarlarınca sorunun savunulmasında da kullanılmaktadır.

Şimdi yabancı özel sermayelerin hangi nedenlerle dış ülkelere transfer edildiklerini ve yabancı müteşebbislerin yatırım kararlarını etkileyen politikaların neler olduğunu açıklayalım.

Yabancı müteşebbisi yatırım kararına yönelten en önemli sebep umulan kârın yüksekliğidir. Sayın Doçent Dr. Baran Tuncer «Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu» adlı incelemesinde diğer nedenler arasında gelişmiş ülkedeki sanayiye hammadde tedarik etmek amacını da kaydetmektedir. Son

yıllarda yabancı sermayenin yatırım yaptığı alanlara bakarak nedenlerde değişimler olduğunu söyleyebiliriz. Son yıllarda imalat sanayi özel yabancı yatırımları çeken en önemli sektör haline gelmiştir. Ayrıca gelişmekte olan ülkeler piyasalarını, pazar haline getirmek, bu piyasalar kolayca girmek yatırımcı yabancı müteşebbisleri önemli ölçüde etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ithalâta koydukları çeşitli tahditler yabancı müteşebbislerin bu ülkelerde tesis kurmalarıyla kolayca aşılmaktadır. Az gelişmiş ülkelerdeki ham madde ve işçi bolluğu ve ucuzluğuda kararları etkileyen diğer nedenlerdir.

Yabancı müteşebbislerin yatırım kararlarını etkileyen politikalar olarakta az gelişmiş ülkelerin politik, ekonomik, ve malî istikrarı, hükümetin özel teşebbüse karşı tutumu başta olmak üzere sağlanan transfer kolaylıkları, yabancı mülkiyet ve teşebbüsleri yerlilerinden ayırmama hususları sayılabilir. Yabancı özel sermaye bu konulardaki politikaları iyice değerlendirdikten sonra yatırım kararını vermektedir.

IV — YABANCI SERMAYENİN LEHİNDE VE ALEYHİNDEKİ GÖRÜŞLER :

Yabancı sermayeyi savunanlar şu argümanları öne sürdirmektedirler:

a) Yabancı sermaye gelişmekte olan ülkelerin tasarruf açıklarını kapatan en önemli kaynaktır.

b) Dış ticaret açığı nedeni ile yapılamayan ithalât gerçekleştirme olanağına kavuşmaktadır.

c) Geliştirilmiş ileri teknolojiler alınarak kalkınma hızlandırılmaktadır.

d) Gelişmekte olan ülkelerin kullandığı hammadde ve işgücü yabancı sermaye tarafından değerlendirilmektedir.

e) Yabancı sermaye yatırımları ithalât ikamesi yaratır ve ihracat gelişlerine net katkıda bulunur.

f) Verimli çalışmayla kâr sağlayacağından devlet vergi yoluyla gelir temin eder ve millî gelire katkıda bulunur.

g) İşbirliğiyle yerli özel sektör kuvvetlendirilir.

h) Sermaye birikimini hızlandırır.

Karşı görüşte olanlar ise bu iddeaları çok önemsiz saymakta ve yabancı sermayenin doğuracağı zararlara işaret etmektedirler.

Yabancı sermayeye karşı olanlar, yabancı özel sermaye yatırımlarının ileriki yıllarda dış ödemeler dengesi üzerinde yaratacağı baskıya işaret ederek gerçekte yabancı özel sermayenin net bir kaynak transferi niteliğinde olmadığını ileri sürmektedirler. Bunlara göre kaynak, net transferlerden çok yatırım yapılan ülkenin tasarruflarından meydana gelmektedir.

Gene yabancı sermaye karşısında olanlar, yabancı sermaye yatırımlarının tekelleri hüviyetine dikkat çekerek yerli müteşebbislerin gelişmesini engellediğini iddia etmektedirler. Yabancı sermaye üstün tekniği ve pazar kolaylıklarıyla yerli sermayeyi ürkütmeğe verimsiz alanlara kaymasına sebep olmaktadır. Gene bu iddia sahiplerine göre; yabancı sermaye vasıflı işgücünün ulusal değerlendirilmesini ve gelişmesini önlediği gibi sağlanan kârlar da verimli çalışmadan çok tekelciliğin sonucudur.

Diğer bir önemli görüşte yabancı sermayenin yöneldiği yatırım alanlarının toplumun refahını artırıcı nitelikte olmadığı, ileri teknolojilerin az gelişmiş ülkelerde uygulanamıyacağı ve uygulanan teknolojinin öğretilmediği şeklindedir.

Çok önemli bir diğer karşı görüş olarakta yabancı sermaye yatırımlarının artmasıyla beraber az gelişmiş ekonomilerin uğrayacağı ekonomik ve siyasal baskılarla bağımsızlığın tehlikeye düşeceği.

Gerçekten yabancı sermaye çok yönlü

bir sorundur. Konuyu yalnız ekonomik yanlarıyla değerlendirmek hatalıdır. İşin politik yanını da hesaba katmak gerekir.

Yabancı sermayenin bir ekonomik zorunluluk olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Hatta bazı alanlarda belirli koşullarla yararlı saymakta mümkündür. Ancak, yabancı sermayenin maliyetini artırıcı noktaları ortaya koyan görüşleri iyice değerlendirmek zorundayız. Tükenebilir tabii kaynakların yabancı sermayeye bırakılması çok tehlikelidir. Sınırlı yararlarıyla ülkenin uzun vadedeki yararlarının çatışabileceği hesap edilerek teklifleri titizlikle değerlendirmek, memlekete getirdiği ile götüreceğini çok hassas terazilerde tartmak zorundayız.

TÜRKİYE'DE YABANCI ÖZEL SERMAYE:

Türkiye'mizde yabancı sermaye ile kalkınmak inancı ikinci meşrutiyetle kök salmıştır. İttihat ve Terakki'nin iktidarı zamanında, «Yabancı Sermaye olmasa kalkınamayız» şeklinde ifade edilen görüş kurtuluş savaşından sonra Duyun-u Umumiye ile beraber tasviye edilmesine rağmen 1946 dan sonra özellikle Amerikan yardımının Avrupa'ya akması üzerine yeniden ateşli taraflar bulunmuştur. Dış yardımların çoğaldığı 1950 yılından sonra yabancı kaynağa olan ihtiyaç iyice hissedilmeye başlamıştır. Bunda, kaynaklarımızı aşan hızda kalkınmak arzusunun önemli rol oynadığını kaydetmek zorundayız. Esasen plânlarımızda dış kaynak ihtiyacını kabul etmiş bulunmaktadır.

Ülkemiz, 1946 dan sonra askerî yardımlar dışında dış borçlar almaya başlamış, ayrıca yabancı özel sermayeyi teşvik eden tedbirler alarak Türkiye'de yabancı özel sermayenin yatırım yapması sağlanmıştır. 1 Ağustos 1951 tarihinde 5821 Sayılı «Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu» çıkartılmış ancak özlenen ölçüde sermaye akımı sağlanamaması üzerine ahlen yürürlükte bulunan daha liberal nitelikli 6224 Sayılı «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu» çıkartıl-

miştir. Söz konusu kanun Türkiye'de yapılacak yabancı sermaye yatırımlarında (Memeleketin iktisadi inkişafına yararlı olması), (Türk hususi müteşebbislerine açık bulunan bir faaliyet sahasında çalışması) ve (İnhisar veya hususi bir imtiyaz ifade etmemesi) şartlarını aramaktadır. Bu şartlara uygun yabancı sermayenin yatırım yapabilmesi Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü aracılığıyla yapılan müracaat Merkez Bankası Müdürünün başkanı bulunduğu «Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesince» karar bağlanmasına ve bu kararın Bakanlar Kurulunca onanmasına bağlıdır.

Kanunda yabancı özel sermaye açıkça tanımlanmıştır. Buna göre ana yabancı sermaye «Yabancı Para şeklinde sermaye; makine, teçhizat, alât ve bu mahiyetteki mallar, makine aksamı, yedek parçalar ile komitenin kabul ettiği sair lüzumlu mallar ve ayrıca lisanslar, patent hakları ve alâmeti farika gibi fikrî haklar ve hizmetler» kapsamaktadır.

Kanun yabancı sermayenin sağladığı kârların ve ayrıca ana sermayenin satışı ile elde edilecek hasılâtın transferi konusunda hiçbir sınırlama yapmamıştır. Yabancı personel de kazançlarını serbestçe transfer edebilmektedir.

V — TÜRKİYE'YE GELEN ÖZEL YABANCI SERMAYE:

1950 yılından bu yana Türkiye'ye gelen yabancı özel sermaye :

a) Yabancı sermayenin teşvik ile ilgili kanunlara göre,

b) Türkiye sınai kalkınma bankasına uluslararası kuruluşların yapmış olduğu ikrazlarla,

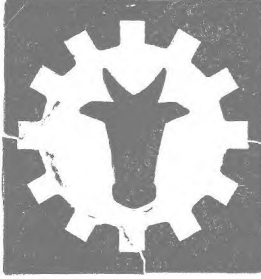
c) 6326 Sayılı Petrol Kanununa göre

d) 7462 Sayılı Ereğli Demir Çelik Fabrikaları T.A.Ş. Kanununa göre gelmiştir.

Petrol Kanununa göre Türkiye'ye gelen yabancı özel sermaye, 1965 yılı sonu itibarıyla 898.031.200 TL. sı aram ve 951.515.900 TL. sı da tasviye için olmak üzere toplam olarak 1.849.547.100 TL. dir.

Ereğli Demir Çelik Fabrikaları T.A.Ş. Kanunu kanalı ile gelen yabancı sermaye toplamı ise 1.474.305.000 TL. dir. Görüldüğü gibi her iki kanunla ülkemize gelen sermaye miktarı oldukça yüksektir.

Diğer bölümde yabancı sermayenin ülkemize gelmesini sağlayan 6224 Sayılı Kanunla ilgili bilgiler verip konuyu sonuçlandırmaya çalışacağız.

Yirmibeşinci Yılda Bulgar Ekonomisi

Dr. Nazif KUYUCUKLU

Bulgaristan bu günlerde, Alman faşizminden kurtuluşunun ve yeni rejiminin yirmibeşinci yıldönümünü kutlamaktadır. Bu kutlamanın ağırlık merkezini teşkil eden noktalardan biri ve en önemlisi olarak ele alınan, plânlı kalkınma ile ekonomik alandaki gelişmedir. Biz, ana çizgileriyle bu nokta yani Bulgar ekonomisi üzerinde durmak istiyoruz.

Bulgaristan, 9 Eylül 1944'te kurtuluşunu sağladıktan bir yıl kadar sonra, ekonomisini önce iki, dah sonra da beşer yıllık kalkınma plânlarıyla yönetme yolunu tutmuş ve buna halen devam etmektedir. Bugün, beşinci beş yıllık plân uygulama alanındadır. Hemen belirtmek gerekirken bu plânlar sosyalist ilkelere dayanmakta, tek merkezden yürütülmektedir.

Sosyalist ülkelerde milli gelir hesaplarında sadece mal üreten ve bunlarla ilgili bazı hizmet kesimlerinin dikkate alınmakta olduğuna da işaret ederek, kendi kaynaklarına göre bir kaç yıl önce Bulgaristanın G.S.M.H. sı onaltı milyar, Milli Geliri de 6.6 milyar idi. (Bir leva altı T.L. olarak değerlendirilmektedir.) Bugün bu rakamların 3-4 milyar fazla ol-

duğunu düşünmek kabildir. Bu durum karşısında, adam başına düşen milli gelir ortalaması yılda bin leva civarındadır. Durumu, fiziki üretim ve bazı kesimler bakımından ele alırsak gelişme şöyle olmuştur.

Tarım kesimi, Bulgar milli gelirinin % 33 kadarını sağlamaktadır. Ancak bu oran, bir kaç yıl öncesine ait olduğundan bugün tarımın milli gelirdeki payı % 30'un altındadır.

1944'ten önce tarım kesiminde bir milyon yüzbin kadar ve genellikle küçük çapta işletme varken, bunların sayısı, yeni rejimde Emek Tarım Kooperatifleri ve Devlet Tarım İşletmelerinin kurulmasıyla azaltılmıştır. Bu işletmeler çeşitli tedbirlerle ilk on küsur yıllık dönemde kurulmuş ve 1965'te işlenen toprakların % 85 kadarı buralarda toplanmıştır. Halen işlenen toprakların % 75 kadarı Emek Tarım Kooperatiflerinde, % 10'a yakını Devlet Tarım İşletmelerinde, % 10 kadarı da Emek Tarım Kooperatiflerinde üye olanların tasarrufunda Yardımcı İşletmeler olarak bulunmaktadır. Böylece, çok sayıda fakat küçük işletmeler yerine, daha az fakat büyük tarım işletmeleri meydana getirilmiştir. 1958

yıldaki kararlardan sonra bunların sayıları daha da azaltılarak ortalama büyüklükleri arttırılmıştır. Bugün Bulgaristan'da 200 kadar Devlet Tarım İşletmesi, 857 kadar da Emek Tarım Kooperatifi vardır. ve Emek Tarım Kooperatiflerinde ortalama büyüklük 40 bin dekar civarındadır. Ortalama büyüklüğün daha da yükseltilmesi yönünde bir eğilim vardır.

Bulgar tarımında hakim bir rol oynayan Emek Tarım Kooperatiflerinin ortalama alan genişlemesi yanında, yönetimde de bazı gelişmeler olmuş, ve olmaktadır. Merkezi plânın uygulanması, önceleri, ayrıntılarıyla yukarıdan yapıldığı halde, şimdi yine genel plân çerçevesinde kalınmak üzere, tesbit edilen üretim hedeflerine erişme konusunda işletmelere, gittikçe genişleme eğilimi gösteren yetkililer verilmeğe başlanmıştır.

Bu tarımsal işletmelerin makineleşmesi yönün de, önemli gelişmeler olmuş, işletmelerin makine ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş bulunan Makine ve Traktör İstasyonlarının, ihtiyaca gerektiği şekilde cevap vermemesi üzerine, 1959'lardan sonra islah edilerek tarım işletmelerinin kendi mülkiyet ve tasarruflarına verilmesi yolu tutulmuştur. Bu suretle, işletmelerin istedikleri anda ve biçimde makine kullanabilmeleri sağlanmak istenmiştir. Bulgar tarımında yirmibeş yıl önce traktör sayısı üçbin beşyüz iken 1966'da 66 bin olmuş, bugün ise 80 bin kadardır ve Biçer-Döver sayısı da 1950'de 13'ten 15 bine yükselmiştir. Gübre sanayine de önemli yatırımlar yapılmış, 1948'de bin dekara 469 kg. suni gübre düşerken 1965'te 28.600 kg. olmuş ve 1970'te 50 bine yükseltilmesi öngörülmüştür. Keza inşa edilen irili ufaklı barajlar ve açılan kuyularla sulama sistemi geliştirilmiştir. Bütün bunların sonucu olarak tarımda verim yükselmiştir. 1940-1944'te bir dekardan ortalama 96 kg. buğday alınırken 1960-1965'te bu miktar 200 kg. civarındadır. Mısır üretimi de dekar başına 93 kg.dan, 1960-1965 ortalamasına göre 250 kg.'ı aşmıştır.

Yirmibeş yıl içinde ekonomide asıl gelişme sanayi kesiminde sağlanmak istenmiş, Birinci Beş Yıllık Plândan itibaren temel yatırımların yapılmasına çalışılmıştır. Nitekim bütün bu dönem boyunca sanayie yapılan yatırımlar, diğer kesimlerin daima çok üstünde olmuş tarım kesiminde yapılanlar nadiren genel yatırımların % 25'ini teşkil ettiği halde, sanayi % 40'tan aşağı düşmemiştir. 1965 yılında ise sanayi yatırımları genel yatırımların % 49.5'üğünü teşkil etmiştir.

Sanayide de, enerji, metalürji, makine ve kimya sanayii kollarına öncelik verilmiştir. Sanayideki yatırımlar dikkate alındığında, enerji alanındaki yatırımların devamlı olarak en yüksekte seyrettiği görülür. Ağır sanayi ve bu arada makine sanayine yapılan yatırımlar da enerji yatırımlarını izlemektedir. Elektrik enerjisi üretimi 1944'te 311 milyon klws. iken 1965'te 10 küsur milyar klws. olmuş, 1968 sonunda ise 15 milyarı aşmış ve adam başına 1.860 klws. olmuştur. Halen termo elektrik alanında olduğu gibi, hidroelektrik alanında da önemli projeler üzerinde durulmakta, Bulgar kaynaklarına göre hidroelektrik imkânlarının bugün sadece % 22.5 - 25 kadarı kullanılmaktadır. Demir-Çelik üretiminde de yeni kapasiteler yaratılmakta, 1965'te 500 bin ton olan çelik üretimi 1968 sonunda 1.5 milyon tona ulaşmış, adam başına düşen çelik miktarı 174 kg.a yükselmiştir. Böylece Bulgar ekonomisi çelik üretiminde kendi tüketimine yeter duruma gelmektedir. Ancak, gerekli ilkel maddelerin bir kısmını ithal etme durumundadır. Makine sanayiinde, özellikle elektrik makineleri sanayiinde Bulgaristan önemli başarılar kaydetmiştir. Sosyalist ülkeler arasında Bulgaristanın da dahil bulunduğu Ekonomik Yardım Teşkilâtı (COMECON) çerçevesindeki işbölümüne göre, Bulgaristan diğer bazı kollar yanında elektrik motorlarında da ihtisaslaşmaya gitmektedir. Bunların miktarı ise yüzleri aşmaktadır.

Sanayi kesimindeki yatırımların büyük bir kısmı üretim malları üretimine yapılmak-

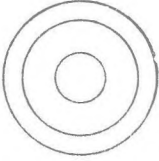
tadır. Yirmibeş yıl boyunca bu durum korunmaya çalışılmıştır. Nitekim, 1949'da sanayi yatırımlarından % 78'i üretim araçları üretimine ayrıldığı gibi, 1965'te bu oran daha da yükselmiş, % 85 olmuştur.

1965 rakamlarına göre Sanayi sektörü Bulgar millî gelirinin %45ini sağlamıştır. Bu oran bugün % 50 civarındadır. Yalnız mal üreten iki kesim -Tarım ve Sanayi- ele alındığında ise sanayi kesimi % 70 civarındadır.

Bulgaristan'ın dış ticareti de hacim ve ülkeler yönünden devamlı bir gelişme göstermektedir. 1965'te dış ticaret hacmi 2,7 milyar, 1968'de ise 4 milyar leva'ya yaklaşmıştır. İthalât lehine olan 200 milyon leva gibi bir farkı bir tarafa bırakacak olursak,

ithalâtla ihracat birbirine denk durumdadır. İhraç edilen mal çeşitleri 600 kadardır ve 1965 verilerine göre, ihraç edilen malların sadece % 12-13 ünü, 1968'de ise % 8,5'ünü işlenmemiş iş tarımsal mallar, geri kalan kısmını, ise işlenmiş yani sınai mamüller teşkil etmektedir. İhracat ve İthalâtın % 70-80'i Sovyetler Birliği başta olmak üzere CO-MECON ülkeleri çerçevesinde yapılmaktadır.

Binaenaleyh, Bulgar ekonomisi yirmibeş yıl boyunca yapısal bir değişim içinde bulunmakta ve buna hızla devam olunmaktadır. Bu gelişmede tüketimden çok üretime ve dış ticarete, burada da kapital malları stokuna önem verilmektedir.

Elektronik Sanayii ve biz...

Nurettin ÖZŞİMŞEK

OECD Bilimsel İşler İdaresi Uzmanlar Kurulu'nun, üye Ülkelerdeki «Elektronik Sanayii» ile ilgili etüdü, geçenlerde yayınlanmış bulunuyor. Araştırma Almanya, A.B.D, Belçika, Kanada, Japonya, Fransa, İtalya, Hollanda, İsveç ve İngiltere'deki elektronik sanayiini kapsamakta, mahiyeti, gelişme seyri, kalite ve piyasalar hakkında bilgi vermektedir.

İleri ülkeler ekonomisinde ön plânda gelen bu sanayi kolunu tüketim piyasalarına göre üç grupta toplamak mümkündür :

- * Yarı işlenmiş mallar üreten parça sanayii (Radyo, televizyon cihazları, teyp'ler vb;) Tüketim piyasasına çalışmaktadır.
- * Sanayi piyasasında; hesap makineleri, elektronik cihazlar, bunların araç ve gereçleri, haberleşme malzemesi yer almakta,
- * Askerî piyasa ise; Füzeler, uçaklar, güdümlü sistemleri ve diğer araçlara lüzumlu parçaları kapsamaktadır.

Hür Dünyadaki elektronik sanayiinin özelliği, uluslararası bir sanayi niteliğini sürdürmesi, aralarında devamlı bir rekabetin mevcudiyeti ve milli piyasaların her firmaya açık bulunmasıdır.

Amerika ile öteki ülkeler sanayii arasında esaslı bir fark görülmekle beraber, her ülkenin bazı parçalar üzerinde ihtisaslaştığı da müşahade edilmektedir. Meselâ Japonya, pasif parçalar, Hollanda ve İngiltere çıkış lâmbaları, Almanya alıcı lâmbalarda üstünlüklerini korumaktadırlar.

Bununla beraber, dış rekabetten tek etkili korunma yolu, teknik, fiat ve yeniliklere sür'atle ulaşmak ve rekabet edebilecek duruma gelmektir.

Amerikanın bu alandaki üstünlüğü, amaçların isabetle seçilmesi ve iyi bir yönetim faktörlerine bağlanmaktadır. Nitekim kuruluştaki, transistörün keşfine gerekli önem verilmiş, diğer sanayiler lâmba imlinde ısrar ederken, aynı foksionları daha mükemmel olarak gören transistör kolunda bugünkü seviyeye gelinmiştir.

Başarının diğer bir etkeni de, piyasanın iyice tanınması ve taleple üretim nev'i arasında paralellik kurulmasıdır.

Bununla beraber bu sanayi kolunun esas desteği, Devlet Yardımıdır. Nitekim, Amerikan elektronik parçalar sanayiinin 1965' deki toplam satışlarının yüzde 29,5'u Devlet'e yapılmıştır. Devlet alımlarının diğer bir dolaylı etkisi de, maliyetlerin düşürülüp geniş bir piyasa yaratılmasına yardımcı olmasıdır.

Herşeyden önce, elektronik sanayiinin bir ülkede kurulup gelişebilmesi, arça sanayiinin ana ihtiyaç maddelerinde kullanılan Helyum, Azot, Altın, saf silisyum'u ülke içinde üreten işletmelerin bulunması ve geniş bir istihlâk piyasasının mevcudiyetine bağlıdır.

Bu nedenle parça sanayiinin, en ziyade ihtisasa lüzum gösteren mikro-dalga araç ve gereçleri, renkli televizyon lâmbaları, entegre devşreler üretiminde, hiçbir ülke A.B.D. ile rekabet edememektedir.

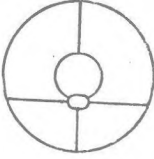
Avrupa gibi milli piyasaların dar olduğu ülkelerin birleşerek, her ülkenin muayyen birkaç parça üretiminde ihtisaslaşması zorunlu görülmektedir.

Memleketimizdeki duruma gelince sırasıyla radyo, haberleşme cihazları ve televizyon alıcıları alanındaki iç talebin, yatırımları câzip hâle getirdiği görülmektedir. Başlangıçta montaj sanayii olarak kurulan işletmeler, giderek Montaj Sanayii Talimatına bağlanmış, örneğin radyoda kullanılan yerli parça oranı yüzde 75'e ulaşmıştır.

Televizyon alıcıları için de, küçümsenmeyecek bir talebin bulunduğu hesaplanmaktadır. Son Kota'lara cüz'i miktarda da olsa konulan parça tahsisinden sonra, vitrinlerde televizyon cihazları da görülmeye başlanmıştır.

Büyük sınaî işletmelerimizle, Ticarî müesseselerde, bazı Devlet Teşekküllerinde elektronik computer sistemleri, elektronik hesap ve muhasebe makineleri kullanılmaktadır. Bahiskonusu cihazlar, Maliye Bakanlığının ihtiyaç belgelerine ve özel müsaadelerine istinaden, satıcı firmaların Türkiye'deki Temsilcileri aracılığı ile satın alınmakta veya kiralanabilmektedir.

Kanımızca bu önemli sanayi kolunun yurdumuzda, gerçek ihtiyaçlarımıza, imkânlarımıza uygun bir şekilde kurulup gelişebilmesi biran önce ele alınmalı, Devlet (Milli Savunma) önderlik yapmalıdır.

Gümrük Vergileri Tarifi ve Gelişimi

Nilüfer YAZAL

Gümrük vergileri en geniş tanımıyla gümrüğe tabi eşyanın memleket sınırlarından girişi, çıkışı ve geçişi esnasında miktarı veya değeri üzerinden ödenen vergilerdir.

Gümrük vergileri dünyanın en eski vergilerinden biridir. İlk ve orta çağlarda bu vergiler eşyanın sadece sınırlardan geçişinde alınmazdı. Egemenlik sınırları içindeki ticarî merkezler arasındaki yer değiştirmelerde gümrüğe tabi idi. Bu vergi hükümdarlar ve derebeylerinin nüfuslarından faydalanarak kendilerine gelir temini için sırası malî amaçlarla aldıkları bir vergi idi. Vergi kaçakçılığı çok ağır cezalara sebep olurdu.

Önceleri keyfi bir şekilde bir nevi haraç olarak alınan bu vergiler memleketlerin örf ve adetlerine göre çeşitli şekiller gösterirdi. Bazen gemi başına belli bir vergi, bazen gemi kaptanı ile anlaşarak tesbit olunan bir miktar mal veya altın yada eşyanın nitelik ve miktarıyla ölçülebilen bir vergi tahsil edilirdi.

Ortaçağ sonlarında feodolite devrinin sona ermesi ve yer yer millî devletlerin ge-

lişmeğe başlamasıyla ülke sınırları içindeki mal hareketlerinden alınan vergiler kaldırılmış, önceleri ilkel bir şekilde alınan gümrük vergilerinde ağırlık, adet, nisbet ve tarife esaslarına göre tarh ve tahsil olunmağa başlamıştı. Milletlerarası ticaretin gelişmesiyle karşılıklı anlaşmalar yapılmış, gümrük vergilerinin sadece malî değil iktisadî amaçlara hizmet eden vergiler haline getirilmesine çalışılmıştı.

XVII. yüzyılda batı blokuna dahil ülkelerde artan nüfusun şehirlerde toplanması, ihtiyaçların artması, sanayileşmenin başlaması gibi nedenlerle gümrüğün önemi artmış devletler iç pazarlarını ve yerli sanayii gümrük vergileri ile korumağa ve tanzime mecbur kalmışlardır.

XVIII. ve XIX. yüzyıl liberalizminin «laissez faire, laissez passer» formülünün tesiriyle himayecilik sistemi zayıflamışsada XIX. yüzyılın ikinci yarısında tekrar yaygınlaşmış ve bu durum XX. yüzyıla kadar sürmüştür.

I. Dünya Savaş ve 1929 iktisadî buhranı himaye sisteminin XX. yüzyılda da şiddet-

lenmesine sebep olmuş, birçok Avrupa devletleri ve A.B.D. gümrük tarifelerini yükseltmişlerdir. II. Dünya Savaşından sonra ise himayecilik büsbütün kuvvetlenmiştir. Tüm devletler millî ekonomilerini korumak amacıyla müdahale ve kontrol sahalarını genişletmiş, ithalatı sınırlandırma, kontenjan, fiat ve döviz kontrolü sistemlerini tatbik etmişlerdir.

Yine bu devrede A.B.D. Avrupa'nın sosyal ve ekonomik buhranını kendisi için de tehlikeli gördüğünden, geniş bir yardım ve kredi politikasıyla Avrupa'yı süratle kaldırmıştır. Fakat Avrupa devletleri bununla yetinmeyip kendi aralarında Avrupa İktisadi Birliği (O.E.C.E.) yi kurmuşlar, tahdidlerin kaldırılması yolunda anlaşmalara girmişlerdir. Brüksel'de bir gümrük konseyi toplayarak bir gümrük tarifeleri ve kıymet anlaşması imzalamışlardır. 1950 de Avrupa Ödeme Birliği (V.E.P.) ni kurmuşlar ve bu çalışmaların sağladığı tedricen kontenjan yükseltmekle gümrük vergileri ve himayecilikten kurtulmak aslâ gerçekleşmemiş, sadece milletlerarası ticreti engelleyen yüksek gümrük duvarları indirilebilmiş ve sert himaye tedbirlerinden vazgeçilmiştir.

Özellikle GATT'ın uluslararası mübadeleyi kolaylaştırmak için sarfettikleri gayretlere rağmen himaye sistemi terk olunmamıştır. Sanayileşmiş ülkeler gümrük vergilerinin aleyhinde bir tutum savunmuşlar, buna karşılık gelişmesini tamamlamamış veya az gelişmiş ülkeler kendi pazarlarının daima gümrükle korumak yoluna gitmişlerdir. Sanayileşmiş ülkeler bile rekabetten çekindikleri alanlarda iç pazarlarını gümrüklerle korumaktan vazgeçmemişlerdir.

Müşterek Pazar başarılı bir şekilde gelişir ve Birleşik Avrupa Devletleri gerçekleşirse üye devletler arasındaki gümrük duvarları yıkılacaktır. Fakat yine de diğer kıta devletleri ile olan iktisadi ilişkilerinde himayecilik ve gümrük vergileri devam edecektir.

GÜMRÜK TARİFELERİNİN LEHİNDE VE ALEYHİNDEKİ SAVUNMALAR

Özellikle XVII. ve XVIII. yüzyılda yaşamış olan Merkantilistler bir ülkenin ihracatının ithalatına göre fazla olması gerektiğini yani lehde dış ticaret görüşünü savunuyorlardı. Gümrük tarifelerinin parayı memlekette tutmaya yaradığı iddiasındaydılar. Halbuki fert eline geçen ilâve para, ferdi gerçekten iyi duruma yükseltebilir. Fakat tam istihdam şartları altında ve toplum açısından dikkate alınırsa herkesin elindeki paranın artmasının fiatları yükseltmekten başka bir etkisi olmayacağı görülür. Yani yeni paranın yeni mal alması mümkün değildir.

Gümrük tarifelerinin daha yüksek nakdi ücret sağlayacağı iddiası da yanlıştır. Diğer ülkelerin gümrük tarifeleri veri iken aşırı bir himayecilik fiatları yükseltir. Hatta nakdi ücretler yükseltebilir. Fakat geçinme indeksleri nakdi ücretlerden daha büyük bir hızla artacağı için işgücü daha az ve verimli hale geldikçe reel ücretlerde düşme olacaktır.

İktisat dışı amaçların genellikle gümrük tarifelerinin lehinde olduğu iddiasının doğruluğunun şüphe ile karşılamak gerekir. Gerçekten örneğin petrol rezervleri ve kapasitesi millî savunma bakımından gerekli addediliyor ve serbest ticaret şartları altında bu kapasite devam ettilemiyorsa belki gümrük tarifeleri aleyhinde bir savunma yapamayız. Fakat yerli üretime sübvansiyon verilmesin gümrük vergisine tercih edebiliriz. Böylece hem fiatlar düşük uluslararası seviyeye indirilmiş, hem de millî savunmanın toplam maliyeti daha açık olarak halka aksettirilmiş olur. Bu ise daha isabetli seçim yapılmasını sağlar.

Gümrük vergilerinin gelir temini için konulduğu iddiasına gelince; İthalattan alınan gümrük vergileri azalan oranlı satış vergilerinin başka bir şeklidir. İktisadi kaynakları en iyi kullanma yollarından uzaklaştırır. Ayrıca «tamamen himaye eden çok yüksek

bir gümrük tarifesini hiç bir gelir temin etmeyecektir» (*).

Diğer yanlış bir iddia şöyle özetlenebilir:

«Ziraatçılar sanayi için gümrük tarifesini desteklemelidirler. Çünkü bu kendilerine malları için bir iç piyasa temin edecek tir.» Bu iddianın yanlışlığı çeşitli açılardan tesbit edilebilir. (a) Sına mallar ithalinin sınırlandırılması ile dolaylı olarak tarımsal ürünler ihracatı da sınırlandırılmış imaktadır. Böylece ziraatçı doğrudan doğruya zarar görmüş olacaktır. (b) Uluslararası ticaretten ayrılmalar toplam millî hasılayı azaltmaktadır. Bu takdirde reel gelir düşük olacağı için tarımsal ürünlerin toplam talebi düşük olacaktır. Bu yönden de dahili piyasa yaratma iddiası yanlış olmaktadır.

Ucuz yabancı işgücü rekabeti gümrük tarifeleri lehinde diğer bir iddiadır. Bu iddiaya göre meselâ «ucuz yabancı işgücünün imal ettiği mallar ithal edilirse A.B.D. nin hayat standartları devam ettirilemez.» Dış ticaret teorisine göre her iki malda mukayeseli üstünlüğü olan bir ülke (A) ile diğer bir ülke (B) arasındaki ticaret her iki taraf için de faydalıdır. Bilindiği gibi dahilde tam istihdam, uzun dönemde dış ticarete bağlı olmayabilir. Bu durumda A ülkesinde

herkes en uygun işde istihdam edildiği sürece, B ülkesi işçilerinin çok düşük ücretlerle çalışmaya razı olmaları A nın çıkarlarına daha uygundur. Başka bir deyişle mukayeseli üstünlük tezine göre Amerika Birleşik Devletleri'nin tarımsal bünyeli az gelişmiş ekonomiler ile ticarete bulunması, kendisine benzeyen gelişmiş ekonomilerle ticarete bulunmasından daha faydalıdır.

Bunlardan başka mukayeseli üstünlük analizi, dış ticaret sonucunda millî gelirde meydana gelen artışlarla, mutlak ücret seviyesi arasında hiç bir ilişki olmadığını göstermektedir (III).

Fakat bu tenkitlerde ihtiyatlı davranmak lâzımdır. İş gücü kıt olan ülkelerin, emek tasarruf eden mamullerde ihtisaslaşması beklenilebilir. Serbest ticaret şartları gerçekleşince büyük bir ihtimalle reel ücretler düşecektir. Reel millî hasıla artacak, fakat işgücünün nisbi ve gerçek payı azalacaktır. Bazı işçi kategorileri gümrük tarifesinin kalkması ile zarar görebileceklerdir. Lâkin emek esnek bir üretim faktörü olduğuna göre diğer bazı işçilerin ticaretin genişlemesinden zarardan çok fayda etmeleri ve toplam işgücünün ticaretten meydana gelen gelir artışından faydalanmaları muhtemeldir.

Misilleme gümrük tarifesini tezi, bir memleketin gümrük tarifelerini azaltması hem kendisine, hem diğer memleketlere kazanç temin eder. Bu itibarla misilleme korkusu, karşı tarafı gümrük tarifelerini yükseltmekten vazgeçirir. Diğer taraftan gümrük tarifelerini indirmeyi vadetmek veya blöf gayesi ile bir gümrük tarifesini kabul etmek karşı tarafı ikna edebilir. Aksi takdirde, yani düşük gümrük tarifelerinin karşı tarafın gümrük tarifelerini indirmelerine yol açmaması halinde, Gümrük tarifelerinden vazgeçmek gerekir.

Bazı realist yazarlar gümrük tarifelerinin diğer ülkelerin gümrük tarifelerini artırmaya sebep olduğunu ve karşılıklı olarak gümrük tarifelerinin indirilmesinin bir istisna teşkil

(*) 1890 da Amerika Birleşik Devletleri'nde çok yüksek bir vergi geliri fazlası ile karşılaşılmıştı. Ödenecek borçda olmadığı için parlamento neye karar vereceğini bilemedi. Sonunda gümrük tarifeleri nisbetlerini indireceğine, tarifeleri öylesine yükseltti ki toplam gümrük geliri azalmış oldu.

(III) Gerçek dünyaya baktığımızda bu iddianın yanlışlığı görülmektedir. Avrupa ve Asya'da işçiler :

«Bizden daha iyi makinelere ve hünarlere sahip olan ve yüksek ücret alan verimli Amerikan işçilerinden bizi kurtarın.»

sözleriyle gümrük tarifelerini savunuyorlar.

ettiğini söylüyorlar.

İlmî gümrük tarifesini tezi, akla yakın bir tez gibi görülmekle beraber, harfiyen tatbik edildiğinde milletlerarası ticarete son verebilecek bir tarife şeklidir. Bu iddiaya göre; gümrük tarifeleri ülkedeki ve haricteki üretim maliyetlerini eşit hale getirmek için konmalıdır. Fakat bilindiği gibi ticaretin kazancı maliyetlerde ve niteliklerdeki farklara dayanmaktadır. Eğer gümrük tarifeleri ithalâtın maliyetini yüksek maliyetli yerli istihsalın maliyetine eşit kılacak seviyede tutulursa, ithalata hiç lüzum kalmaz (IV).

Tehlikeli nokta iddiası : Gümrük tarifelerinin çok düşük tutulması gerekiyor. Ve fakat bu tarife sonucunda ithalât yerli endüstrinin varlığını tehlikeye sokacak kadar fazla oluyorsa tehlikeli nokta söz konusu olmaya başlamış demektir. Bu durumda gümrük tarifelerini yükseltmek veya ithal kotalarını sınırlandırmak gerekmektedir. Bu iddia mantıklı görünüşüne rağmen mukayeseli üstünlük teorisine zıt bir karakter taşımaktadır. Mukayeseli olarak büyük bir dezavantaj gösteren endüstrilerin yeniden kurulması gereklidir. Bu şartlar altında bu endüstrilerin daha verimli endüstrilerin rekabeti sonunda ölmesi, tehlike noktasına erişmesi ve bu noktayı geçmesi gerekir. Fakat hiç bir endüstri ölmek istemez. Ohalde böyle bir durumda yapılacak en iyi davranış, faktörlerin kayması için mühlet vermek bakımından gümrük tarifelerindeki indirimleri tedrici olarak uygulamak olur.

(IV) Bu çeşit tarifenin ilmî bir tarafı da yoktur. Maliyetlerin sabit olmaması halinde ilmî gümrük tarifesini belirsiz olacaktır. Meselâ sıfır gümrük tarifesini bazı yabancılının maliyetlerini, az sayıda çok verimli bazı yerli üreticilerin maliyetlerine eşitleyebilir. Yasaklayıcı bir gümrük tarifesini ise yüksek maliyetli üreticilerin maliyetlerine eşit kılabilir.

(V) Ticaret hadleri bir ülkenin ihraç fiatlarının, ithal fiatlarına oranıdır.

Yabancı ödeyecek veya ticaret hadleri iddiası: Gümrük tarifeleri lehindeki en doğru iddiadır. John Stuart Mill'e kadar uzanmaktadır. Himaye lehindeki böyle bir iddianın serbest ticaret savunucularından gelmesi oldukça ilgi çekicidir. Mill'e göre A.B.D. kauçuk ithaline bir gümrük vergisi koyacak olursa kauçuğun A.B.D.deki fiyatı haricteki fiyatına göre yükselecektir. Fakat A.B.D.nin en büyük kauçuk ithalâtçısı olması, talebindeki azalışı yansıtır dünya kauçuk fiyatlarını düşürecek. Böylece gümrük vergilerinin bir kısmı yabancılara aksetmektedir. Tabii bu iddia küçük bir ülke için ileri sürülemez.

Böyle bir gümrük tarifesini büyük bir ülkenin ticaret hadlerini daha elverişli bir hale koyabilir (V).

Millî ve modern iktisatçılara göre optimum gümrük tarifesini bir ülkenin ticaret hadlerini lene kaydırarak kadar yüksek ve ülkeye en uygun fiziki ihracat ve ithalât seviyelerine imkân verecek kadar düşük olmalıdır.

Dinamik şartlar altında gümrük tarifelerini savunanları üç grupta toplayabiliriz :

- 1) Gümrük tarifelerinin işsizliği azalttığını müdafaa edenler
- 2) Gümrük tarifelerinin rizikoya karşı daha fazla muafiyeti olan farklılaştırılmış endüstrilerin ortaya çıkmasına imkân verdiğini savunanlar
- 3) Gelişme potansiyeli olan «yavru endüstri»lerin geçici gümrük tarifesini ile himayesini arzulayanlar

1) İşsizliğin azaltılmasına yardım eden gümrük tarifesini: İhracat ve dış yatırımların istihdam ve yerli harcama üzerindeki olumlu çoğaltıcı, buna karşılık ithalâtın menfi sınırtı tesirleri nedeniyle yüksek gümrük tarifelerinin kısa dönemde ve misilleme başlamadan istihdam üzerinde artırıcı rolü olduğu şüphesizdir.

Fakat burada kesin bir sonuca varmadan iktisadi duraklamaya bir çare olarak para ve maliye politikalarından birine de başvuru-

çağı gözden uzak tutulmamalıdır. Ayrıca ithalatın işsiz kıldığı işçiler, bir iş piyasasında başka istindam imkânı buluyorlarsa nimaye iddias kudretini kaybeder.

2) Ticaret hadleri rizikosunu azaltmak için yapılan gümrük tarifeleri: Mukayeseli üstünlük, bir memlekette bir veya bir kaç mal üzerinde tamamen ihtisaslaşmayı gerektirir. Bu ise çok rizikolu bir durum meydana çıkartmaktadır. Ticaret hadlerindeki bu değişmeler, reel gelirden istikrarsızlık yaratmaktadır. Bu durumda gümrük tarifelerinin uygulanması rizikoyu azaltacaktır. Bu iddia müteşebbislerin gelecek fiyatların rizikosunu ihmal etmeleri ve hükümetin haber alışlarının müteşebbislerden daha iyi olduğu durumlarda doğrudur. Eğer müteşebbisler rizikoyu görüyorlarsa, geçici kârlara kapılarak bu sahalarda yatırımlarda bulunmayacaklardır. Bu endüstrilerde uzun dönemde fiili ihtisaslaşma olmayacaktır (VI). Fakat hükümetin mukayeseli üstünlük konusundaki teşhisi yanlış ise milli gelirden olumsuz etkileri çok büyük olabilir ve gelişme hızı yavaşlayabilir.

3) — Yavru endüstriler için gümrük tarifi: Alexander Hamilton, Friedrich List, J. Stuart Mill, Alfred Marshall, W. Taussig gibi iktisatçıların desteklediği bu iddiaya göre bir ülke bazı endüstrileri kurabildiği takdirde bunlarda mukayeseli üstünlük elde edebilecektir. Bu çeşit yavru endüstriler başlangıçta yoğaltıcının ödeyeceği fiyatları artırmaya rağmen endüstri büyüdükten sonra öylesine etkin bir şekilde çalışacaktır ki, mali-

yetler ve fiyatlar düşecektir. Fakat kendilerine bir zaman tanınması şarttır.

Bu iddia pratikte pek gerçekleştirilememektedir. Genellikle himaye gören bunlar değil, eski ve kuvvetli çıkarları temsil eden endüstriler olmuştur.

Genç ekonomi iddiası: Bugün yavru endüstri iddiasına göre daha önemli bir tezdur. Tarımdan endüstriye geçişi daha önce başarmış ülkelere göre bugünkü gelişmemiş ülkeler için daha doğrudur. Bu memleketler hâlâ dengeli bir duruma kavuşmamışlardır. Sanayi nisbî olarak gelişmekte, tarım ise nisbî olarak gerilemektedir. Nüfus şehre göçetmektedir; fakat bu hareketin sürati tarım ve sanayi kazancı ve verimliliklerinde bir eşitlik temin edecek kadar yüksek değildir. İktisadan arzu edilen bu uzun dönemli eğilimleri hızlandırmak için mutedil bir gümrük tarifi, himaye politikası uygun görülebilir. Bu iddiaya artık yavru endüstri yerine «genç ekonomi» iddiası diyoruz.

Yavru endüstri ve genç ekonomi iddialarının doğruluğu üretim imkânları eğrisinin, geçici himaye isteyen sahlardaki yeni mukayeseli üstünlük yönüne dinamik ve uyarılmış bir şekilde kaydırılmasına dayanmaktadır. Bu haliyle demukayeseli üstünlük tezine zıt sayılamayacağı açıktır.

Şunu da belirtmelidir ki; bir çok ülkelerdeki gümrüklerin karışık sevk ve idaresi, ödenmesi gereken gümrük vergisi kadar, hatta ondan daha olumsuz tesirler yaratır.

Sağlık, hukuk, vb. gibi kurallarına uymadığı gerekçesiyle ithalat geciktirilir veya yapılmazsa, bu çeşit davranışlar adeta bir görünmeyen tarife gibi gümrük tarifi kadar ticarete zararlı olabilir.

Gümrük tarifelerinin büyük bir kısmının özel çıkar gruplarının koydurulduğu kaçınılmaz bir gerçektir (VII).

Bütün bu nedenledir ki; milletler HULL Karşıklıklı Ticaret Anlaşmalarını ve ticari en-

(VI) Müteşebbisler rizikoyu görüyor, fakat ihrac fiyatları düştüğünde işçilerin işlerine son veriyorlarsa bu takdirde hükümet gümrük tarifeleri, kota ve benzeri programlarını haklı gösterecek bir «dış zararlar» durumuyla karşılaşmış olur.

(VII) Eğer siyasi oylar, toplam iktisadi çıkarlarla doğru orantılı olsaydı her memleket bencil bir şekilde son verirdi.

Samuelson

GÜMRÜK VERGİLERİNİN MATRAHI

Gümrük vergileri genellikle spesifik veya advalorem esasına göre iki şekilde hesaplanır. Advalorem vergilerde gümrük vergisinin matrahı eşyanın kıymetine dayanır. Spesifik (=Spécifique) vergilerde ağırlık, ölçü, muhteva veya her birinin adediyle ifade olunan miktarı üzerinden alınır.

Gümrük vergisi matrahı hangi esas üzerinden alınırsa alınsın bu verginin tatbikini temin edecek ve eşyanın bu matraha göre vergi nisbetini tayin edecek bir gümrük tarifesi varlığı şarttır.

S p e s i f i k v e r g i l e r :

Genellikle şeyanın ağırlık, sayı, ölçü v.b. gibi miktarları üzerinden hesaplandığı için buna miktarî (=Quantitatif) matrah denir. Bu esasa göre tarife pozisyonlarında yer alan eşyalardan, değer ve çeşitlerine bakılmaksızın aynı vergiyi almak gerekmektedir. Vergi adaletini zedeleyen bu sistemin mahzurlarını kısmen olsun giderebilmek için, oldukça tafsilatlı tarifelerin değerlendirilmesi lazımdır. Bu tür tarifelerden eşyanın niteliği de gözetilerek ayrı ayrı vergiler uygulamak suretiyle vergi adaleti gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu ise tarifelerde pozisyon ve supozisyon adedin çoğaltarak idari güçlükler yaratır. Bun rağmen istikrarlı ekonomilerde bu sistem başarılı olabilmektedir.

A d v a l o r e m v e r g i l e r :

Burada matrah eşyanın normal kıymetidir. Vergiye tabi maddelerin kıymetine belli bir yüzde tatbik edilerek vergi hesaplanır. Değer esasına dayanan bu vergilerde spesifik vergilerin mahzurları pek görülmez. Flat ve para dalgalanmalarını bertaraf edebilecek bir niteliğe sahip olduğundan spesifik vergilerden daha adildir. Ancak tatbikindeki bazı kıymet nosyonu ve kıymet takdirini iyi

bilen ve tarife tatbikinde mütehasıs elemanların varlığına bağlıdır.

GÜMRÜK TARİFELERİ

Gümrük tarifeleri (Tarifs Douaniers) vergi mevzuu olan eşyaların isimlerini ve matrahlarına göre vergi oran ve hadlerini gösteren listelerdir.

Vergi konusu eşyanın hudutsuzluğu, yeni keşiflerle de çoğalması bütün eşyanın alfabetik bir listede gösterilmesini imkânsızlaştırdığı gibi belki tarife listelerini hiçbir zaman noksansız sayılamaz bir duruma getirmiştir. Bu yüzden zamanımızda eşya sınıflamalarında alfabetik sistemden analitik sisteme geçmek zorunlu olmuştur. Birbirleriyle benzerliği olmayan eşyayı başharflerine göre alfabetik bir şekilde sıralayan birinci tip listeler ülkeler arasında mahdut mübadele yapıldığı devrelerde ihtiyaçlara kâfi gelmekteydi. Fakat zamanla mübadele genişledikçe zaten eşya sayısının sonsuzluğu nedeniyle ihtiyacı karşılayamayan alfabetik listeler, bir takım mahzurlar göstermeye başlamışlardır. Bu durumda yeni bir sisteme ihtiyaç doğmuştur. Bu sistem analitik sistemdir.

Analitik sistemde gümrük vergisinin mevzuunu teşkil eden bütün mal ve maddeler önce hayvanlar, madenler, gibi ana gruplara ayrılmakta, sonra bu gruplar malın cins ve mahiyetine, mamül madde olup olmamasına göre metodik olarak talî ve daha talî küçük gruplara ayrılarak tahlil edilmektedir. Analitik sistemin en küçük ünitesini bir gümrük tarife numarası teşkil eder. Her tarife numarasında birbiriyle yakın ilgisi bulunan mal grubu veya tek bir eşya yer almaktadır. Bunun sonucu olarak tarife ismi geçen veya geçmeyen tüm eşyayı en yakın grupta toplayabilmek imkân dahiline girer. Meselâ çivicilik eşyası alfabetik bir tarife cetvelinde adedi sayılamıyacak kadar bol olan çivilerin birer birer sayılmasını gerektirir. Fakat analitik bir tarife cetvelinde tica-

ret branşlarına göre ayırım ve bölümler yapıldığından meselâ tahsis yerlerine göre çiviler tefrik edilmiştir. Bu suretle bir kaç tarife numarası ile iş halledilmiş olur. Ayrıca tarifede ismi geçmeyen eşya «ve benzerleri» kaydıyla gruplardan birine ithal edilebilmekte ve tarife maddelerinin kapsamı genişletilmiş olmaktadır. Bu suretle artık tarife dışında eşya kalmaması temin edilir. Bundan doğacak ihtilâfların halli için eşya lüगतçesi ve tarife izahnamesine başvurulmaktadır.

Gümrük tarifesinde üç sütun vardır: Birinci sütunda tarife numarası, ikinci sütunda eşyanın cinsi, üçüncü sütunda da vergi nisbetleri bulunur.

Tarife lisanında tarife numaralarına pozisyon (position) denir. Her tarife numarası ayrı vergi nisbetleri olan talî numaralara ayrılır. Bunlara da talî tarife numarası veya supozisyon (Sous position) denilir. Gümrük tarifelerinde bunlardan başka dış ticaret istatistiklerinin yapılmasına hizmet etmek üzere istatistik numaralarını havi bir sütun bulunur. Eşya ithal olundukça tahakkuk memurlarınca bu numaralara göre dış ticaret istatistikleri değerlendirir ve İstatistik Genel Müdürlüğüne gönderilir.

Bu tipe örnek olarak bugün yürürlükten kaldırılan spesifik vergi esasına göre hazırlanmış bulunan 1499 sayılı ve 1929 tarihli tarife kanunumuzu gösterebiliriz. Bu tarife 860 tarife maddesiyle bütün eşyayı 76 grup içinde toplamıştır. Pozisyon ve supozisyon adedi 3334 tür. Görülüyor ki tarife maddeleri genişletilmiş ve çoğaltılmıştır.

Spesifik vergilerde gümrük tarifeleri gümrüğe tabi eşyayı gruplara ayırmakta, pozisyon ve supozisyonlar içinde göstermektedir. Vergi oranları eşyanın ağırlık, sayı, uzunluk v.b. gibi miktarlarla alacakları ölçülene göre belli gruplar halinde tesbit olunur,

Advalorem vergilerde ise her tarife numarası yanında yer alan vergi nisbeti eşya-

nın değerinin belli bir yüzdesine göre hesaplanır.

Eşyanın özellikleri dikkate alınarak spesifik vergi tarifelerinde az sayıda değer esasına tabi eşya, advalorem vergi tarifelerinde ise az sayıda miktar esasına tabi eşya bulunabilir.

Gümrük tarifeleri bugün advalorem esasına dayanan, metodik ve analitik vasıflı Bruxelles Nomanklatürüne göre düzenlenmektedir.

Spesifik ve Advalorem
tarife sistemlerinin karşılaştırılması :

1) Spesifik sistem basitlik ve kolaylık avantajına sahiptir. Fakat iki mahzuru vardır. Birinci mahzur aynı cins eşyanın vasıf farklarının otomatik olarak dikkate almamasıdır. Bunun sebebi şüphesiz vergi matrahının miktarlarla ilgili ölçülere bağlı olmasıdır. Bu suretle çeşitli değerleri bulunan ve eşya cinsi bakımından belli bir tarife pozisyonuna giren aynı eşya çeşitlerinin veya grubunun aynı vergiye tabi olması neticesi doğmaktadır. Böyle bir durumda ise ayrıca tarifenin meselâ himaye amacıyla tatbiki mümkün olmaz. Ohalde en iyi çare Huiller'in dediği gibi çeşitli tarife pozisyonları açmaktır. Fakat mesele bundan ibaret değildir. Vergi adaletini temin için gerektiğinde yeniden vergi pozisyonları açılması veya — genellikle yapıldığı gibi — yeni supozisyonlara gidilmesi gerekir. Böylece giderek tarife pozisyonları artar, eşyanın tahlili sürekli olarak genişler.

Meselâ deri eşya içinde birtakım özellikler ve farklılıklarla birbirinden ayrılan çeşitli eşyanın vergilenmesi söz konusudur. Bunların tarife pozisyonları çeşitli miktarı esaslara göre tertiplenir. Ayrıca meselâ, ülkede yeterince imâl endüstrisi gelişmemiş olan bir kısım deri eşya endüstrisinin bir himaye talebi söz konusu olabilir. Bu ve bunun gibi birçok nedenler tarife hacminin genişlemesine yol açarlar.

Bu genişlemeye bir örnek olarak, spesifik esas dayanan 1499 sayılı Ticaret Kanununa bağlı tarifenin 538 nolu pozisyonundaki demir el aletlerinin on supozisyona, 377 ve 378 nolu pozisyonundaki kasarlı ve kasarsız pamuk mensucatının 46 supozisyona, 116 nolu pozisyonundaki yün kadın eşyasının 7 supozisyona ayrıldığı gösterilebilir. Buna benzer pek çok örnek gösterebiliriz. (VIII)

Spesifik sistemin formaliteleri uygulamasındaki kolaylığın sağladığı faydayı ortadan kaldıracak derecededir. Meselâ; mensucat sanayiinde tarh işlemi yapılırken gümrük memurunun her topu ölçmesi, M² ağırlığını hesaplaması, M² ye düşen iplik sayısını sayması, karışık olup olmadığını tetkik ettirmesi, saf, kanuni saf, gayrî safi ağırlıkların hesaplanması gerekmektedir. Ayrıca tarifenin hacimli olması nedeniyle bunca teferruat içinde maddelerin birbiriyle karıştırılmaması için yeterince tecrübeye ihtiyaç vardır.

Spesifik esasın ikinci mahzuru fiatlarda genel bir düşüşün tarife verimini azaltması, fiatların genel değişmelerine uygunluğunun sağlanamamasıdır. Yalnız İsviçre parasının istikrarlığı sebebiyle bu sistemi kullanarak objektif ölçülerin faydasını görmektedir.

Advalorem esas vergi oranı kıymetini belli bir yüzdesine göre hesaplamakta ve fiatların genel seviyesindeki değişimler otomatik olarak takip edilebilmektedir.

Ancak advalorem sistem esas alındığı takdirde kullanılan tarife daha derli toplu fakat kullanılması daha fazla tecrübeye gereken bir tarife sistemidir. Zira gümrük kıymetinin takdiri ve kontrolü başlıbaşına bir ihtisas ister. Bu durumda ilk şart seviyeli memur yetiştirmektir.

Halen tatbik edilmekte olan ve advalo-

rem esasına dayanarak Bruxelles Gümrük Konseyince hazırlanan nomaclatürde tasnife esas olark endüstri grupları alınmıştır. Her endüstri grubuna ait ilk, yarı mamûl ve mamûl maddeler aynı grup içinde toplanmıştır. İlmî ve meslekî esaslarla metodik bir-tasnife riayet edilerek hazırlanan bu nomanklatür 1097 pozisyon, 200 supozisyon kapsamakta ve 1300'e yakın vergi hadleri kalemini ihtiva etmektedir.

Tarifenin bu terkibi durumunu açarak tatbikatını kolaştırmak için yardımcı alfabetik listeler, izahnameler, yol gösterici izahlar bulunmaktadır.

Advalorem vergilerin, fiatların istikrar-sızlığı, ve eşyanın vasıflarını dikkate alarak verginin iktisadi gayesini istenilen şekilde temin ettiği için son zamanlarda yaygınlaşan bir kanaat haline geldiği görülmektedir. Bu düşünce kıymet takdiri sahasını genişleterek, kıymetinin takdiri özel güçlükler gösteren icatlar, buluşlar, spesialiteler, özellik arzeden imalât, küçük fiat farkları, ekabet bakımından önemli birtakım eşyanın artık advalorem sistemde vergilendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

Spesifik sisteme atfolunan iktisadi kurlar, formaliteler burada azalmıştır. Ancak kıymet takdirinin güçlüğü advalorem sistemi tenkitlere hedef tutmaktadır.

Adil ve doğru bir tatbikat yapılabilmesi için bu kıymetin en doğru bir şekilde tayin edilmesi gerekir. Gümrük idaresi faturalardaki kıymeti aynen kabul etmemekte haklıdır. Muvazaalı durumları, vergi kaçakçılığını daima göz önünde bulundurmak zorundadır. Şu halde kıymet takdirinin herşeyden önce bir ihtisas haline getirilmesi, dünya fiatları ve fiatların genel seyri hakkında her an malûmat alabilecek bir organizasyona ihtiyaç vardır. Fakat bu metod şimdiye dek tatbik edilmemiştir. Beyan sisteminin «idarece tankik» usulü ile desteklenmesi esas kabul edilmiştir. Bu tahkik ve kontrol usulü her ülkeye göre değişen kendine özgü metodlara dayanır.

(VIII) Bu nedenlerdir ki 1499 nolu kanuna bağlı tarifemiz 860 pozisyon ve 3334 pozisyondan meydana gelmiştir.

Hemen tüm devletler gümrük kıymetinin takdirinde Bruxelles Kıymet Tarifini kullanmaktadırlar. Kıymet takdirinin ilk prensibini GATT'ın 6. maddesi kurmuş Bruxelles Kıymet Anlaşması ise dünyada ilk gümrük kıymetini tarif etmiştir. Bu tarifi dayandığı esas ve prensipleri belirten izahî notlar 1960 da tamamlanarak neşredilmiştir. Âkitlerce tatbiki gereken bu izahî notlar GATT'ın, tüccarın ve idarecilerin gümrük kıymetini yeterince tanımasını sağlayacak kıymet takdiri metodları ile kriterlerini göstermektedir.

Bu nomanklatürde gümrük kıymetine esas alınan fiat malın giriş tarihindeki normal fiatıdır. Normal fiat alıcı ve satıcı arasındaki serbest rekabet şartları altında meydana gelen fiattır. Normal fiat CIF olarak dikkate alınır.

Faturalardaki kıymet vergi tahakkuk memurlarınca iki bakımdan tetkike tabi tutulur: İlk olarak fiatın akdın yapıldığı zamanki değerli malın gümrükten geçtiği tarihteki fiatı esas alınarak hesaplanması gerekir. İkinci satışın gerçek rekabet şartları altında yapıp yapılmadığının tetkikidir. Muvazaa bulunup bulunmadığı hususu bildirim davet yolu ile tetkik edilir.

Vergi ağırlık üzerinden alınıyorsa çeşitli ağırlıkları birbirinden ayırmak gerekir. Saf ağırlık terim eşyanın tüm ambalajları çıkarıldıktan sonraki, gayri safi ağırlık ise bütün ambalajları ile birlikte ağırlığını gösterir.

Tarife Sistemleri

Gerçek anlamda bir tarife millî üretim

(IX) Spasializasyon bir eşyayı tarife pozisyonundan ayırarak ayrı bir sınıf halinde kimsileyip, yeni bir vergiye tabi tutmaktır. Eşyanın bu şekilde fazla resimlenmesi amacıyla sepsializasyona gidilmesine tefrikli (différentielle), az resimlenmesi amacıyla spsializasyona gidilmesine de tercihli (préférentielle) spsializasyon denir.

iç pazarlarda azçok koruyabilmelidir. Tarifeler ihracatın arttırılmasında da rol oynarlar. Ayrıca tarifeler milletlerarası ticarî ilişkileri kolaylaştıracak bir tasnif tarzına göre tertip edilmelidir.

Spesializasyon (Specialisation) lar (IX), belki bu son hususa yardım etmektedirler. Fakat muayyen menşeli bir eşyayı yalnız tarif etmekle özelliğini belirtmek mümkün değildir. Bir çok ülkede birçok eşya birbirine benzer ve ancak ortak bir tarifede tasnif olunabilir.

Bu şekilde tarifelerin ticaret politikası gereklerine göre bazı esaslara tabi tutularak çeşitlenmesi tarife sistemlerini meydana getirir.

1 — Ticaret Anlaşmaları:

Yayılan ithalatın gümrük tarife pozisyonlarındaki eşyalardan hangisine ait olacağı, buna tatbik edilecek vergi oranlarında ne kadar indirimler yapılacağı... v.b. gibi teferuatın karşılıklı tartışma konusu olması ve varılan sonucun müşterek bir belge ile tesbiti ve imzalanması ticaret anlaşmalarını meydana getirir.

Ticaret anlaşmalarında mübadele şartlarına ait hükümler ayrı maddeler halinde gösterilir. Genellikle söz konusu eşyaya ait bir liste anlaşma metnine eklenir.

Bu anlaşmalar ticarî ve siyasal önemlerine göre çeşitli isimler alırlar:

Ticaret ve seyrüsefain muahedeleri (Traité de commerce et de navigation); İki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri (5-20 yıl gibi uzun dönemler için tanzim eden anlaşmalardır.

Ticaret mukaveleleri, ticarî anlaşmalar (Accord commercial, convention commerciale) ise hem ticaret hem ikamet işlerini düzenlemekle beraber ticaret muahedelerine göre daha az şumullü ve kısa süreli anlaşmalardır.

Muvakkat anlaşma (Modus-vivendi, arrangement) denilen tipler ise iki ülke arasındaki mübadelenin inkişafı için gerekli ticaret mukavelesi hazırlanıncaya kadar yürürlükte kalan anlaşmalardır.

Diğer anlaşmalar ise (protokol ve benzerleri), anlaşmaların bazı hükümlerini ihmal veya tadil ederler.

Zamanımızda ticarî muahedeler yerini ticarî anlaşmalara bırakmışlardır. Bugünkü ekonomik koşullar, kısa süreli anlaşmalar gerektirmektedir.

2 — En Çok Kayrılan Millet Şartı (Clause) :

Bu sistem tatbikatta pek çok şekiller göstermektedir.

Milletler Cemiyeti tarifine göre: Şartsız ve hudutsuz en çok kayrılan millet şartının tatbikinde âkid taraflar bütün gümrük vergileri ve buna ilişik vergi ve resimler ile bunları tahsil tarzı gümrükleme işlemlerine ait bütün yükümler ve formaliteleri kabul etmektedirler. Menşei âkit taraflardan birine ait olan bir mal hakkında başka herhangi bir ülkeye tanınan veya tanınacak olan bu hususlar, karşı taraf olan âkit memleketin aynı eşyası içinde karşılıksız olarak uygulanır.

Bu tarif hemen bütün Avrupa devletlerince umumî ve şartsız olarak kullanılmıştır. Burada umumîlik, tanınan tüm avantajları kapsar. Şartsız oluş ise bu avantajların klotdan faydalanan bütün âkitlerce otomatik olarak kullanılabilme hakkıdır.

Fakat özellikle 1930 buhranından beri en çok kayrılan millet klotunun birçok şekillerde düzenlenişi ve istisnaları bunun ilk anlamını değiştirmiştir. Bu istisnaların soyut bir şekilde gösterilmesi için çeşitli klotlar bir araya getirilmiştir. Şartlı ve şartsız, hudutlu ve hudutsuz, fiilî veya hukukî... Şartsız klot söz konusu ise üçüncü bir ülkeye taviz veya avantaj tanındığında, karşılık ola-

rak herhangi birşey vermeden bu avantaj âkit devlet geçer.

Şartlı klotda üçüncü bir ülkeye tanınan avantajın âkit devlete de tanınması için bu üçüncü devletin bu tasarrufa izin vermesi gerekir. Razı olmazsa karşı âkit tarafın buna benzer veya ayrı bir taviz vermesi gerekir.

Hudutsuz klot; Klotun gümrük tarifele-
rinin bütününe tatbik olunması halinde söz konusudur. (Hukukî)

Klot bazı tarife maddelerine tatbik olu-
nuyorsa hudutlu klot denir.

Fiilî klot (facto) hudutlu bir klot olup
bundan faydalanma hakkını verir.

Hudutlu veya hudutsuz klotun tavizi tat-
bikatta en düşük tarifieden kısmen veya ta-
mamen faydalanmak hakkından ibarettir.

Klotun istisnaları :

a) Eğer klot ilgili ülkelerin davranış-
larından zarar görürse —teamüle— kural o-
larak o ülkeler klot dışı bırakılır.

b) Bazı millî muamele klotu düzenle-
nebilen konular âkit devlete de uygulanabi-
lir. (İç vergiler, deniz nakliyatı.... gibi). Fa-
kat millî sularda balık avlamak gibi bazı hak-
lar ancak teb'aya tahsis edilir.

Diğer hususlar müteakibliyet esasına
göre tertiplenir (Hudut grafikler, formalitele-
rin basitleştirilmesi gibi).

c) Osmanlı klotu: Buna göre impara-
torluğun parçalanmasıyla ayrılan memleket-
lerle mevcut olan veya aktebilecek olan rüç-
hanlıklar klotdan istisna edilmiştir. Bu istis-
na 1928 den beri ticaret anlaşmalarımızda ve
GATT da vardır.

d) Hudut devletleri ile 15 kilometre-
lik bir sahada yapılacak ticarî muamelelerle
kurulan gümrük birliklerinin klotdan istisnası
hakkında birçok ülkelerin — Türkiye dahil —
ticaret anlaşmalarında ve GATT da hüküm-
ler vardır.

Havana Yasasının 16. maddesi Milletler Cemiyeti tarifine uyararak kanunî, şartsız ve derhal tatbik olunan bir klov tavsiye etmiştir. (Bu yasa milletlerin tamamı tarafından imzalanmadığı için yürürlüğe girmemiştir.)

GATT şartsız ve hudutlu bir klov tatbik etmektedir.

Muvakkat anlaşmalar klov bakımından şartsız ve hudutsuzdur.

Dış ticaret politikası tatbikatı gereğince ortaya çıkan bu uluslararası taahhütler, tarifelerin farklı esaslara tabi tutulması sonucunu doğurmuş ve bu suretle muhtelif tarife sistemleri meydana gelmiştir.

Tarife sistemleri dış ticaret politikası bakımından çeşitli ayırmalara tabi tutulmuştur. Fakat esas alınan prensipler aynıdır.

Meselâ bir ticaret anlaşması ile indirim tahhüdüne girilip girilmediğine göre tarifeler muhtar ve ahdi olarak ikiye ayrılmaktadır. Muhtar tarifelerde tek (tarif autonome unique) ve çift (double tarif autonome) tarife olarak iki grupta incelenmektedir.

Fakat bu mahzurlu bir ayırımdır. Bir anlaşma kabul eden ve etmeyen çift sütunlu tarifeler bu sistemde muhtar tarife kabul edilebilir.

Böyle bir mahzur ihtiva etmeyen bir tasnife göre gümrük tarifeleri:

1 — Muhtar tarifeler (les tarifs autonomes)

2 — Ahdi tarifeler (les tarifs conventionnels)

3 — Muhtelif (karma) tarifeler (les tarifs mixtes)

olarak üç grupta incelenir.

1 — Muhtar tarifeler: Başka ülkelerle önceden yapılan anlaşmalara dayanmadan serbestçe yapılan ve değiştirilen tarifelere muhtar tarife denir. Bu tip tarifelerde vergi

oranlarında tam bir bağımsızlık görülür. Bu yüzden de tek başına tatbik kabiliyeti kalmamıştır.

2 — Ahdi tarifeler: Başka ülkelerle önceden yapılan anlaşmalarla bazı tarife maddelerinde tanzim ve tavizler kabul edilen indirimli tarifelere ahdi tarife denir. Bu tarife sisteminde en çok kayırılan millet şartı tanınan memleketlere özel indirimler tatbik edilir, aynı pozisyon veya eşya üzerinden verilen tavizlerden diğer ülkeler otomatikman faydalanırlar. (Şartsız hudutlu şekil) GATT da aynı klozu kullanmaktadır.

Bu şarttan faydalanamıyan ülkelere genel tarifenin indirimsiz nisbetleri tatbik edilir.

İndirimler genel bir tarife üzerinden yapıldığından ayrıca ahdi ve müstakil tarife yoktur. Belki çeşitli nedenlerle bazı ülkelerin tarifelerinin bir çok pozisyonları indirimli olabilir. Bu takdirde bir indirimler listesi veya tarife basılarak kolaylık sağlanabilir.

En çok kayırılan millet klovundan faydalanmakla beraber indirim taahhüdüne giren devletlerin genel tarife oranları üzerinde yapacağı artırmalar, bu indirimlerin oranına tesir edecektir. Bunu önlemek amacıyla taraflar sabitleştirme yoluna gidebilirler. Sabitleştirme (consolidation), tarafların indirimlerin anlaşma tarihindeki oranları üzerinden hesaplanacağına mutabık kalmalarıdır. Bu suretle kosolide edilen indirim nisbetleri tarafları bağlar. Diğer bir yol tarafların anlaşmalar genel tarifelerdeki sonradan yapacakları artırmaların indirimlerin üzerindeki tesirlerini bir müddet için dikkatle almayacaklarını belirten hükümler koymalarıdır. Tatbikat bakımından özellikle kısa devreli sözleşmelerde bu iki yolun pek farklı sonuçları yoktur.

En çok kayırılan millet şartına bağlı olarak çeşitli anlaşmalar akteden ülkelerin tek tarafı olarak bu anlaşmaları feshedemeyip daimi bir bağlantı zorunda kalmaları tenkid

konusu olmuştur. Bu itibarla meselâ anlaşma devresi içindeki çok önemli ekonomik değişiklikler karşısında taraflar uyuşamazsa ve anlaşmada aksine hüküm bulunmuyorsa *s u r t a x e* denilen munzam vergilere müraaat edilmesi veya başka bazı tedbirler alınması zorunluluğu görülebilir ki bu da aslında taahhüdün yerine getirilmesi demektir, ayrıca ihtilâflar yaratabilir.

Bugün genellikle ahdî tarife sistemi ve kısa süreli anlaşmalar tercih edilmektedir. GATT üyelerince tatbik edilen çok taraflı indirimler kısa vadeli veperiyodik indirimlerden ibarettir.

3 — Muhtelif tarifeler: Muhtar ve ahdî tarifeleri içinde toplayan karma bir tarife sistemidir. Bu sistemin tatbikindeki en önemli neden muhtariyete imkân vermesidir. Her karşılıklı anlaşmalar ile, tarife nisbetlerini tesbit hususunda serbestlik tanımaktadır.

Ahdî sistem azami ve asgari vergi nisbetleri bulunan çift tarifeye dayanır. Fransız tarife sistemi bu şekilde hazırlanmıştır. Azami tarife asgari tarifenin üç mislidir Fransız tarifesinde yalnız asgari tarife görülür. Azami tarife buna göre hesaplanır.

Bu sistemde anlaşmalar yapılırken asgari tarifenin altında bir taahhüde girmek imkânsızdır. Şartların icabına göre asgari ve azami nisbetler arasında bir taviz verilebilir. Ve böylece asgari vergi oranıyla millî üretime bir himaye tanınmış olur. Diğer taraftan Fransa sabitleştirmeyi (konsolidasyon) kabul etmediğinden, azami tarife nisbetlerindeki bir artırma halinde bunun taahhüd olunan indirim nisbetleri üzerindeki tesirinin aynen kabul edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde Fransa tarife muhtariyetini korumuş olmaktadır.

Fransa'nın çift tarife sistemine yöneltilen tenkitler anlaşmaları güçleştirmesi ve asgari indirim haddinin mübadeleye karşı devletlerce bilinir olması nedeniyle daima

o nisbetler üzerinde durulup şartlara göre uygulanarak indirimlerin tatbikini zorlaştıracığı konusundadır. Bu tenkitlerin belli şartlara göre isabetli tarafları vardır. Fakat Fransa'nın uygulamada azami yanı genel tarifeyi ticaret anlaşması olmayan memleketlerle uyguladığı bir istisna tarifesi (tarif dèception) olarak kullanıldığını görüyoruz. Bu da tenkitleri zayıflatıcı bir husustur.

Diğer taraftan yeni fransız gümrük tarifesini bu prensibe GATT müzakereleri sonunda pek büyük istisnalar getirmiş yani konsolidasyon kabul edilmiştir. Bu da karma sistemi ve temellerini sarsmıştır.

Tarifelerin Hazırlanması

Bir tarifenin iyi bir nomanklatür içinde hazırlanarak vergi oranlarının tesbit edilmesi başarılı ve kolay bir usuldür. Bugün için Bruxelles Nomanklatürü en iyi tasnif vasıtasıdır.

Gümrük tarifeleri advalorem esasa dayanan Bruxelles Nomanklatürüne göre tertip ve tanzim olunmaktadır. Çeşitli ülkelere tatbik edilecek milletler arası bir gümrük tarifesini fikri ilk kez 1927 Milletler Cemiyeti Kongresinde toplanan ekonomik konferansta ileri sürüldü. Seçilen uzmanlar 1937 ye kadar istenilen tarifeyi hazırladı, ve Cenevre Nomanklatürü meydana gelmiş oldu.

Bruxelles nomanklatürü bu Cenevre nomanklatüründen ilham alınarak hazırlanmıştır Tatbikatta yeknesaklığı temin etmek amacıyla Bruxelles Gümrük Konseyince hazırlanan izahî notlar da (1951-1955) nomanklatüre eklenmiştir.

Bu nomanklatürü Türkiye'nin de dahil olduğu 17 kurucu devlet, ayrıca 60 Avrupa ve Asya memleketi ile 8 Amerika ve 12 Afrika memleketi gümrük tarifelerine esas almışlardır.

Nomanklatüre anlaşmanın yeknesaklığını muhafaza amacıyla tasnifte bir değişiklik

yapılmaması, fasıl ve bölüm notları dahil olmak üzere pozisyonların değiştirilmemesi, yenilerinin konmaması gibi hükümler konulmuştur. Her memleketin kendi bünyesine göre değişiklikler ancak bu şartlar altında mümkündür.

Nomanklatür ikisi ihtiyari olmak üzere 1097 pozisyonunda meydana gelmiştir, 99 fasıldan ibarettir ve 21 bölüme ayrılmıştır.

Pozisyonlar ikili sayı grubu yani desimal sistem ile ifade edilmiştir.

Tarifeler hazırlanırken vergi nisbetlerinin memleketin ekonomik bünyesine uygun bir şekilde tertip ve tanzim olunması derin dikkat ve tetkikleri gerektiren bir meseledir. Ayrıca memleketteki tarım, ticaret, sanayi sektörlerini prensipleri bozmadan ayrı ayrı gözlemek son derece güç bir meseledir.

Himaye gören mütahsiller, kendi aralarında tam bir anlaşmaya varmış değillerdir. Tarım sektörü sanayi sektörü ile eşit işleme tabi olmak ister, sanayici ziraat üzerindeki himayeyi kendisi için tehlikeli bulur. Vergi oranları ihracat ve iç ticaret arasındaki menfaat ayrılıklarını ne kadar düzeltmeye çalışırsa çalışsın yine sonuçtan memnun olmayanlar çoğunlukta olacaktır..... V.b.

Teknik imkânlar gümrük tarifelerinde fazla teferruatlı ve karışık sistemlerin kurulmasına mani olduğu halde ekonomik zorunluluklar bu eşyanın kendine özgü karakterine göre özel bir şekilde vergilenmesini ister.

Gümrük tarifeleri hazırlanırken bu gibi pek çok ince hesaplar yapılması alâkalı taraflar (hükümet, idare, müstahsil, ihracatçı,.....) arasında sıkı bir işbirliğinin temin edilmesi gerekmektedir.

Tarifelerin hazırlık safhaları bütün ülkelerde aşağı yukarı birbirinin eşidir.

Tarifelerin hazırlanması için ilk iş olarak meslekî teşekkülere hükümetin tasarladığı

ekonomik ve teknik prensipleri bildirilir ve araştırmak üzere nomanklatürde ismen ve açıkça kaydedilmesini diledikleri listeleri hazırlamaları istenir. Meslekî teşekküllerden alınan bu listeler ilgili bakanlık vasıtasıyla, himaye ihtiyaçları dikkate alınarak bir ön proje halinde görüşülür ve tesbit edilir. Hazırlanan ön proje gümrükler genel müdürlüğüne uygulama bakımından tetkik edilir. Gerekliyorsa Maliye Bakanlığı tarafından dış ticaret ilişkileri yönünden incelenir ve tadilâta tabi tutulur. Sonra Dış İşleri Bakanlığınca diplomatik yünden gözden geçirilir ve son olarak Maliye Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğünde projeye son şekli verilir.

Nomanklatür projesi tertiplendikten sonra her pozisyon için himaye nisbetlerini tesbit amacıyla alâkalı meslekî teşekküller davet edilir. Meslekî gruplar himaye dereceleri hakkındaki düşüncelerin, nomanklatüre ilâvesi gereken hususlar hakkındaki fikirlerini mücip sebepleriyle bildirirler.

Burada artık özel sektör müdahalesi sona ermiş, toplanan malûmatı kuvvetlendirmek, dilekleri yerine getirmek vazifesi hükümete kalmıştır.

Milletlerarası bir nomanklatüre sadık kaldığı için hükümete düşen yük oldukça hafiflemiştir. Pozisyonlar sabit olduğuna göre bütün iş supozisyonların tertibi ve vergi oranlarının tesbitinden ibarettir.

Bu usulde kendi hükümetlerine böyle müşterek bir proje vermiş yabancı müstahsillerle temas kurarak da başarıya ulaşmak mümkündür. Fransa bir zamanlar bu metotla ipek ve saatçilik endüstrisinde mükemmel sonuçlar almıştı. Aynı işlem ihracat sahasında da tatbik olunabilir. Gerçekten memleketlerin iki taraflı ticaret anlaşmaları görüşmeleri yerini ilgili müstahsillerin anlaşmasına bırakmaktadır. Bu daha verimli bir metottur.

Ticaret anlaşmalarıyla kabul olunan indirimli tarife tatbikatı eşyanın menşesine göre yapılır.

Menşe ihraç memleketinin verdiği menşe şahadetnamesi ile isbat edilir.

Menşe şahadetnameleri eşyanın ithali sırasında tanzim edilen beyannameye eklenerek gümrük beyanname tescil memuruna verilir.

Küçük miktarlardakiler hariç olmak üzere tüm eşya için menşe şahadetnamesini vermek örf haline gelmiştir. Bu suretle ihraçat, ithal memleketlerince uygulanacak tavizlerden faydalandırılmış olmaktadır.

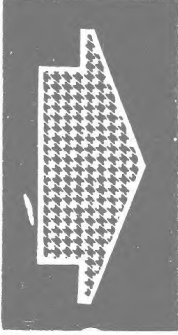
Ticaret anlaşmalarında bazen iki ülke arasında menşe şahadetnamesi düzenlenmesi, bazan da bundan istisna edildiğine dair hükümler bulunur. Bu taraflar arasında ekonomik gereklere bağlı bir husustur. Fakat özellikle tahdidi sistemlerde ödeme anlaşmasına ve takas anlaşmalarına dayanılarak ya-

pılan ithalât sırasında menşe şahadetnamesi zorunludur. Çünkü bu gibi hallerde eşyanın geldiği ülke bilinmedikçe tatbikat yapılamaz.

Eşya eğer âkit ülkeye üçüncü bir ülkeden tamamlanmadan gelmiş ve imâlât bu ülkede tamamlanmışsa eşyanın âkit memleket menşeli sayılabilmesi için geçirdiği tahavvül işlemlerinin maliyeti hakkında bilgi verilmesi gereklidir.

Menşe tarifi ve buna bağlı tatbikat esaslarını tanzimi için Milletarası Ticaret Odasının isteği üzerine millet Cemiyeti'nce çalışmalara başlanmıştır.

1955 de Bruxelles Gümrük Konseyi inceleme Grubu bu konuda bir anket yapmış, özellikle tahavvül ameliyesi geçiren eşya konusu üzerinde durulmuştur. Yapılan çalışmalar bir neticeye ulaşamamıştır. Tetkiklere devam edilmektedir.

Sınaî Üretim Artıyor

«İş Bankası Bülteni»

Son olarak yayınlanan «İş Bankası Bülteni» ne göre 1969'un ilk altı ayı içinde ekonomik durumumuz aşağıda belirtilen şekilde gelişmelere uğramıştır.

Yılın ilk beş aylık dönemi itibarile sınaî üretim, bir kısım maddelerde kaydedilen gerilemelere rağmen, geçen yılın üzerinde gerçekleşmiştir. Hammadde ve aksam bakımından ithalâta bağlı olan bazı montaj ve sanayi kollarında üretimin ithal güçlüklerinden etkilenerek aksadığı görülmüştür. Bu arada, yılın ilk dört ayında gerçekleştirilen ithalât da geçen yılki seviyesine yaklaşmıştır.

Nisan ve Mayıs ayında piyasalarda iş hacmi, ithal güçlükleri ve hissedilen likidite sıkıntısı ile bazı ekonomik dış amillerin yarattığı müteredit hava yüzünden, beklenen canlılığa kavuşamamıştır. İnşaat demiri ile bir kısım ithal maddelerinde sıkıntı duyulmuş ve fiyatlar yükselmiştir.

Bu yılın ilk dört-beş aylık döneminde yatırım faaliyeti genellikle geçen yılın üzerinde seyretmiş olmakla beraber, yatırımların artış hızında geçen yıla nazaran bir yavaşlama olduğu söylenebilir.

Dört aylık devrede yapılan ihracat geçen yıldan düşük olup, ithalât da geçen yılki seviyenin cüz'î nisbette altında gerçekleşmiş bulunmaktadı. Bu sebeple dış ticaret açığı geçen yıla nazaran büyümüştür. Buna karşılık işçi dövizlerinde yılın ilk yarısı itibariyle belirli bir artış kaydedilmiştir. Haziran sonu itibariyle yıl sonuna nazaran konvertibi döviz durumunda nisbî bir iyileşme müşahade edilmesine rağmen, ithal müracatlarındaki kabarıklık ve transferlerdeki gecikmeler devam etmektedir.

1969 malî yılının ilk üç aylık döneminde genel bütçe gelir ve giderleri, geçen yılın üzerindedir. Bütçe gelir tahminlerinde ilk üç aylık gerçekleşme oranı geçen yıldan düşük ise de, ödeneklerin kullanılma oranı gene geçen yıla nazaran daha yüksektir. Nitekim bu devrede genel bütçeden yapılan harcamalar, gelir tahsilâtını önemli ölçüde aşmış bulunmaktadır.

Haziran sonu itibariyle banknot emisyonunda yıl sonuna nazaran düşme görülmektedir. Buna karşılık altı aylık ortalama banknot seviyesi geçen yıldan yüksektir. 1968 Haziran'ı sonunda 1967 sonuna nazaran emis-

yonda kaydedilen düşme daha fazla idi. Bu yıl, ithalât teminat bakiyelerinde meydana gelen büyük artışa rağmen, T. C. Merkez Bankası kredilerindeki artışın hızlanması ve konvertibl döviz durumunun lehte gelişmesi emisyon hacmindeki düşmeyi hafifletmiştir. Halbuki geçen yıl, Merkez Bankası kredilerindeki artışa mukabil gene Merkez Bankası mevduatında ve ithalât teminat bakiyelerindeki artışlar, emisyon hacmini düşürmede âmil olmuştur.

SİNAİ ÜRETİM

1969'un Ocak-Mayıs dönemi itibariyle sınaî üretim durumu ise şu şekilde gelişme göstermiştir:

İnşaat demirinde, kütük tesislerinin yetersizliği dolayısıyla meydana gelen gerileme dışında, inşaat malzemeleri üretimi genellikle geçen yılın üzerinde seyretmiştir. Bazı çeşitlerde hammadde kıtlığının üretimi etkilediği belirtilmiştir.

Kamyon, kamyonet ve traktör montaj faaliyeti, parça temininde karşılaşılan zorluklar nedeniyle geçen yılın aynı döneminin altına düşmüş; bu yıl daha az ithal edilen oto yedek parçaları yerli üretimi 1968'den fazla olmuştur. Bu arada, Ocak-Mayıs oto dış lâstığı üretimi ile akümülatör imalatının da geçen yıla kıyasla artış kaydettiği bildirilmektedir.

Ocak - Mayıs dönemi itibariyle dayanıklı tüketim mallarından buzdolabı ve çamaşır makinesi imalatında önemli ölçüde artış; buna karşılık dikiş makinesi imalatında firma sayısındaki azalma, transfer aksamaları ile pik ve iç aksam darlığı sebebiyle, radyo imalatında ise piyasanın doygunluğu nedeniyle belirli düşmeler kaydedilmiş bulunmaktadır. Yerli montaj televizyon imali, aksam ithali güçlüklerinden dolayı, düşmüş; alıcı ithali ise artmıştır. Likit gaz darlığı da L.P.G. ocak ve fırınları imalatının kısmen düşük bir seviyede kalmasına yol açmıştır.

Pamuk ipliği üretimi ile pamuklu dokuma üretimi geçen yıla göre genellikle fazla

olmuştur. Buna mukabil, yün ipliği ve yünü dokuma imalatı 1968'den cüzi noksan kalmıştır. Sentetik iplik, triko ve konfeksiyon imalatı ise geçen yıla kıyasla artış göstermiştir.

ECONOMİST'E GÖRE

Üçer aylık devreler itibariyle ülkelerin ekonomik durumları üzerine raporlar neşreden İngiliz «Economist» dergisinin 30 Haziran 1969 tarihli son raounda ödemeler dengesinin bir problem olmakta devam edeceği ve Hükümetin seçimlerden önce para politikasını gözden geçirmesinin beklenemeyeceği belirtilmektedir. Yatırımlardaki yavaşlamanın ise yaz ayları içinde yabancı sermayenin akışında hızlanma belirmesi dolayısıyla nispeten canlanacağı görüşüne varan raporda, fiyat artışlarının devamı tahmin edilmekte, ticaret hacminin ise genişleyemeyeceği görüşüne varılmaktadır. Raporun ekonomik durumumuzda ilgili diğer kısımlarında özetle şu bilgiler verilmektedir. «Elde edilen en son raporlara göre iyi bir hasat mevsimi beklenmekte olup bu yıl buğday sıkıntısı çekilmeyeceği kabul edilmektedir.

Sınaî yatırımda genel bir düşüş olduğu na dair deliller mevcuttur. Bununla beraber, bir de, yabancı yatırımlara verilen müsaadelerin sayısındaki büyük artışı göz önünde bulundurmak gerekmektedir. 1968 yılı ile mukayese edildiğinde mahallî belediyeler tarafından verilen inşaat ruhsatlarında 1969'un ilk iki ayı içinde saha olarak % 18,5 ve diğer olarak da % 28,7 oranında bir artış müşahade edilmektedir. Sadece ev ve apartman için verilen müsaadelerdeki artış, gersa saha ve değer esaslı alındığında % 50 ve % 53'e yükselmektedir.

Hükümetin sermaye piyasası kanun tasarısı, diğer pek çok tasarı gibi, Meclis'in kapanmasından önce görüşülememiştir. Ancak son zamanlarda sermaye piyasası bakımından önemli gelişmeler kaydedilmektedir. Şöyle ki; özel sektöre ait büyük imalatçı firmalardan bir kısmı son zamanlarda yılda % 13-14 ora-

nında faiz veren ve bu faizleri bankalarca garanti edilen tahvil satışlarına başlamışlardır. İlgili ile karşılann bu tahvillerin satışları, orta sınıfın atıl paralarını harekete geçirmektedir.

PARA DARLIĞI

İthalattaki transfer gecikmeleri araç imal edenler için güçlükler yaratmış, traktör fabrikaları bu yüzden geçen yılın üretim rakamına güçlekle erişebilmişlerdir. İmalât sanayii dalında sadece birkaç firma önemli ilerlemeler kaydedebilmişlerdir. (Müteakiben 15 Temmuz 1969 tarihli 41. sayımızda tamamını verdiğimiz «Türkiye Tüccar ve Sanayiciler Derneği» nin raporunda belirtilen para darlığı ile çeşitli mamullerin piyasa durumlarına değinilmiştir.) İleri sürülen iddia ve tekiplere rağmen Türk Lirasının devalüasyonu konusu yakında gözükmekte ve bu da paranın gayrimenkullere yatırılmasına yol açmaktadır.

ÖDEMELER DENGESİ

Dışardaki işçilerin yolladıkları dövizler ile turizm gelirlerinde artış kaydedilmekle beraber, ihracatta gerileme mevcuttur. Gayriresmî rakamlara göre 1969'un ilk dört ayı içerisinde 20 milyon dolarlık bir düşüşe kaydedilmiştir. İhracattaki bu düşüşe karşılık ithalât 1968'in aynı dönemine nazaran 25 milyon dolar daha artarak 228 milyon dolara yükselmiş bulunmaktadır. Anlaşıldığına göre «Dünya Bankası» Türk ihraç mallarının çeşit olarak çoğaltılması ve tüm ihracatının da artırılması konusunda dikkatleri çekmektedir. Gene aynı raporda ithal ikamesi prensibine şiddetle itiraz edilirken, her çeşit imalât kolunda rekabete önem verilmesi tavsiye edilmektedir.

Bir seçim yılında hükümet tarafından yatırım oranının kısılarak ekonomik durumunu emniyete alma yolunun seçilmesindeki güçlük açıktır. En fazla iki yıl içerisinde Türkiye mevcut kaynaklarından çok daha fazla fay-

dalanma imkânına kavuşarak imalâtını arttıracak ve para politikasını güçlendirecektir.

Seçimlerden sonra gelecek bir hükümetin artan fiyatlarla mücadeleye girecek bir programı uygulayacağını tahmin etmek yanlış olmayacaktır. Zira Nisan'a kadarki son altı aylık sürede, özellikle gıda maddelerindeki fiyat artışları mevsimlik yükselişleri geride bırakan bir tempoya girmiştir. İstanbul Ticaret Odası'nın yayınladığı toptan satış fiyatları endeksi, bu yılın ilk dört ayı içerisinde 1968'in aynı dönemine nazaran % 7,9 oranında bir artış kaydetmiş olup, bu yükselen grafiğin alçalması konusunda hiç bir emareye rastlanılmamaktadır. Damga resminin % 15'den % 20'ye çıkarılması da ithal maddelerinde fiyat artışlarına sebep olmuştur. Rıhtım resminin % 5 civarında artması, satış fiyatları Sanayi Bakanlığı tarafından tesbit edilen bazı sanayi dallarında (örneğin: araç imalâtı) yeni fiyatların tesbitini gerektiriyorsa da, bu konuda alınmış bir karar mevcut değildir. Bölgelere göre değişmek suretiyle kabul edilen asgarî ücretler 16 ile 19,50 Türk Lirası arasında oynamaktadır.

Maliye Bakanlığının verdiği rakamlara göre 6224 sayılı kanun çerçevesinde 1968 yılında yapılan proje müracaatları 22,7 milyon doları bulmuştur. Bu rakam 1967'de 27 milyon dolardı. Ancak 1967 yılında 6224 sayılı kanuna göre gerçekleştirilen yabancı sermaye yatırımı 7,6 milyon dolarken, bu rakam 1968'de 10,2 milyon dolara yükselmiştir. 1969'un Ocak ve Şubat aylarında ise 5,3 milyon dolarlık yabancı yatırım projesine müsaade edilmiştir.»

Raporun bu kısaca özetlenen kısımlarının dışında Odalar Birliği'nin durumuna da değinilmekte ve Sanayi Odalarının kurmuş bulundukları «Türkiye Sanayi Odaları İşbirliği Teşkilâtı»ndan bahisle, bu kuruluşun yeni bir kanun çıktıktan sonra müstakil bir organ olarak sanayi odalarını bünyesinde toplayacağı belirtilmektedir.

SANAYİ DERGİSİ'NDEN

ARSLAN

tek

veya

BLOK

•yapı tuğlası

•ateş tuğlası
ateş harçları
izolasyon tuğlası

EYÜP

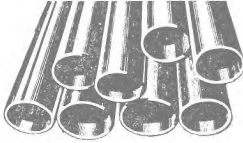
İSTANBUL

st

1969 yılında da

Boru, Profil ve Soğuk çekme Bant
tesislerimizde imal edilen yüzden fazla
çeşitle resmi ve hususi sektörün
hizmetindeyiz.

SANAYİ BORULARI

DKP (Soğuk çekilmiş
banttan mamul)

EBADİ mm.

13X1	40X1.50
16X1	42X1.20
17X2	42X1.50
19X1	45X1.20
21X1	45X1.50
25X1	48X1.50
25X1.2	51X1.50
25X1.50	51X2
25X2	60X1.5
32X1	60X2
32X1.20	63X2
32X1.50	76X1.50
35X1.20	76X2
35X1.50	89X1.50
38X1.20	89X2
38X1.50	114X2
40X1.20	

SİYAH BORULAR

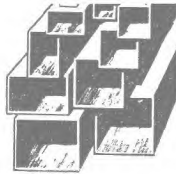
EBADİ mm.

17X2.25	49X3.2
21X2.6	60X3.6
27X2.6	76X3.6
33.5X3.2	89X4
42X3.2	114X4.5

SİPARİŞ ÜZERİNE İMAL EDİLEN BORULAR

EBADİ mm.

120X1.5 mm. ilâ 5 mm.	
139X1.5 »	»
152X1.5 »	»
168X1.5 »	»
194X1.5 »	»

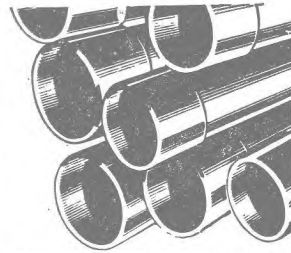
PROFİL BORULAR (DKP)

EBADİ mm.

10X10X1	20X40X1.50
10X20X1	30X30X1.20
15X15X1	30X30X1.50
10X30X1	25X40X1.50
15X25X1	32X32X1.20
20X20X1	32X32X1.50
20X30X1	40X40X2
20X30X1.2	30X50X2
25X25X1	40X60X2
25X25X1.20	50X50X2
20X40X1.2	

KALIN PROFİL BORULAR (SİYAH)

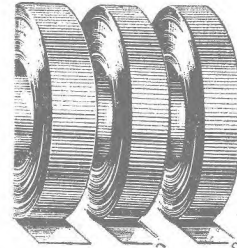
40X60X2.60 ilâ 4 mm.
50X50X2.60 » 4 mm.
60X60X2.60 » 4 mm.
60X80X2.6 » 4 mm.
100X100X2.6 » 4 mm.

SU VE GAZ BORULARI

TSE 301 (ISO R65 orta, BS 1387 orta, 1957 ve
DIN 2440)
NFE 29025 orta - 1959 normları mukabildir.)

Tanımla	Diğer	Et Kalınlığı	Dış Boru	Mançonlu
Inch	mm	(mm)	Ağırlığı (Kg/m)	Boru Ağırlığı (Kg/m)
1/2"	15	21.3	2.65	1.220
3/4"	20	25.9	2.65	1.580
1"	25	33.7	3.25	2.440
1 1/4"	32	42.4	3.25	3.140
1 1/2"	40	48.3	3.25	3.610
2"	50	60.3	3.65	5.100
2 1/2"	65	76.1	3.65	6.510
3"	80	88.9	4.05	8.470
4"	100	114.3	4.50	12.100

BANTLAR

Kalınlıklar

0.30	1.00
0.40	1.20
0.50	1.50
0.60	1.75
0.70	2.00
0.80	
0.90	

Genişlik: 8 mm. den 400 mm. ye kadar

BORU SANAYİİ

ANONİM ŞİRKETİ - İSTANBUL

SERMAYE VE İHTİYATLAR: 30.000.000.- TL.

YATIRIMLARIN TUTARI : 37.000.000.- TL.

(1968 sonunda)

Tophane, Salıpazarı Han Kat 8 İSTANBUL

Tel: 49 00 02 - 49 00 03

şimdiden yapacağınız tasarruflarla
mümkündür.

AKBANK

ASABÎ...

...baş ağrılarına karşı

GRİPİN

faydalıdır

GRİPİN, baş, diş, adale, sinir, lumbago ve romatizma ağrılarını teskin eder

GRİPİN, grip ve nezle başlangıcında birçok fenalıkları önler

GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

Yeni Ajans : 4503 / 4306

**Şiddetli
baş
ağrılarına
karşı**

0-145

OPON
KULLANINIZ

**OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago,
romatizma ağrılarını teskin eder**

**OPON, bayanların muayyen zaman-
lardaki sancılarında faydalıdır**

UNUTMAYIN!....

Her cins ve evsafta boyaların en
mükemmeli

A large black circle containing the white text 'CBS' in a bold, sans-serif font. To the right of the circle, a hand is shown with the index finger pointing upwards. A red diagonal watermark reading 'pevsa' is overlaid across the center of the image.

CBS

Boya fabrikalarında imâl edilmektedir.

DAHA İYİSİ YOKTUR

ÇAVUŞOĞLU BOYA SANAYİİ - İSTANBUL

KARAKÖY, FERMENECİLER 56 - 58 İSTANBUL, TELEFON : 49 67 10 (DÖRT HAT)

Fayans

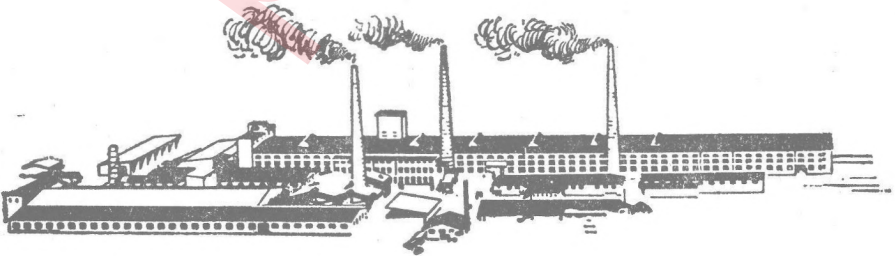
Seramik yer döşemeleri

Seramik cephe kaplamaları

Seramik mozaikler

İzolâtör

Elektro porselen

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

size verecek çok şeyimiz var!

Yeraltı kablosundan zil teline kadar. Hepsinden önemlisi size TÜRK STANDARTLARINA uygun kaliteyi verebiliriz.

0,05 mm. den 3 mm. çapına kadar emaye bobin telleri de KAVEL'in kaliteli mamûlleri arasındadır.

Kablodan yana da rahat etmek istiyorsanız KAVEL'e güveniniz. Bugüne kadar güvenenler gibi siz de kârlı çıkarsınız. Çünkü TSE garantili KAVEL markası üstün kalitenin sembolüdür.

KAVEL

TSE

KAVEL KABLO VE ELEKTRİK MALZEMESİ A.Ş.
İstinye - İstanbul Tel: 63 34 00 Telgraf: Kavelkablo - İstanbul

ADRA

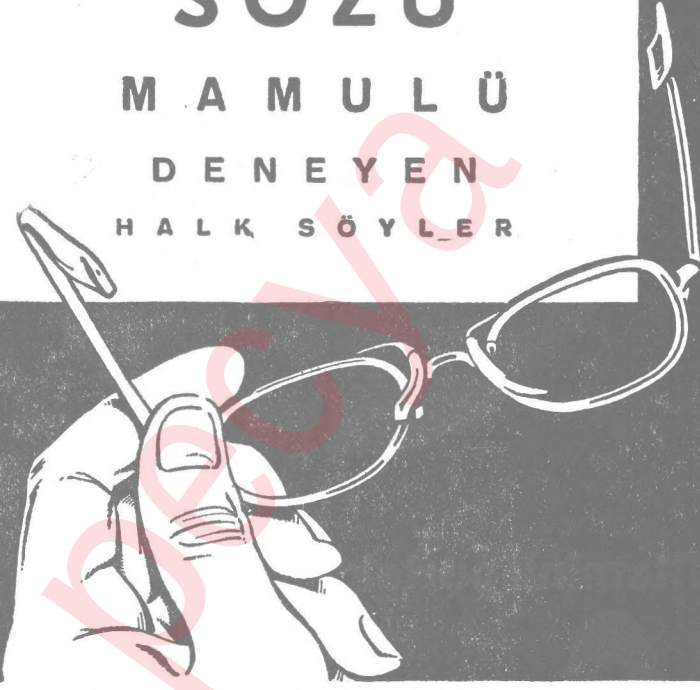
C-Vitaminli portakal özü

Oralet

Bir bardak suya bir kaşık
ORALET koyarak taze
portakal suyu içebilirsiniz

S ON SÖZÜ MAMULÜ DENEYEN HALK SÖYLER

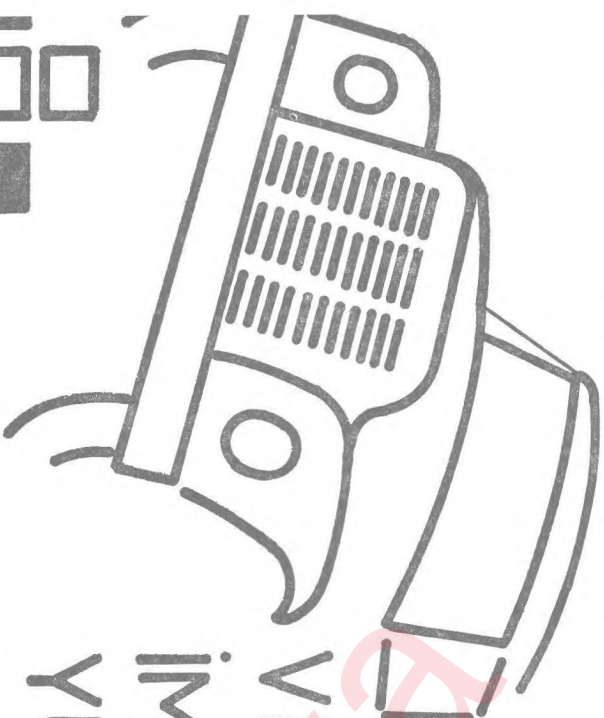
Arçelik, yüzbinlerce Türk yuvasında, yiyecek ve içecekleri soğutma ve muhafaza problemini en iyi şekilde halletmiştir. Arçelik'e gösterilen bu güven size de güven verecektir.

ARÇELİK

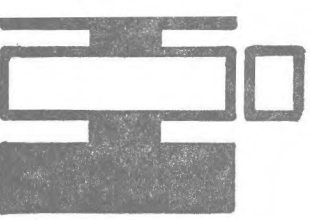
Hergün dünden ilerde

ÜRK OTOMOTİV
NDÜSTRİLERİ A.Ş.

TOE

İKÂLİTE, GÂRANTİ
VE SAYISIZ İMALÂT
İMKÂNLARIYLA TOE;
YURDUMUZUN TEK
VE KÖKLÜ OTOMOTİV
SANAYİİ MERKEZİDİR

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALİŞTİRİNİZ

T.C. ZİRAAT BANKASI